

Окрема ухвала суду як особливий вид процесуального рішення

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2022

Дата публікації: 2022-10-17

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/okrema-ukhvala-sudu-iak-osoblyvyj-vyd-protsesualnoho-rishennia-2/>

Відомості про автора

УДК: 342.95

Ян Берназюк,

доктор юридичних наук, професор

заслужений юрист України,

професор кафедри публічного та приватного права

Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

(м. Київ, Україна)

e-mail: bern1979@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2353-4836

Анотація

Статтю присвячено визначенню окремої ухвали як виду процесуального судового рішення та підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності державного службовця. З'ясовано поняття та сутність окремої ухвали як процесуального судового рішення. Проведено аналіз статистичних даних про кількість постановлених Верховним Судом окремих ухвал. Виявлено найбільш поширені підстави для постановлення окремих ухвал судом касаційної інстанції.

На підставі аналізу процесуального законодавства та практики Верховного Суду автором виокремлено такі основні види окремих ухвал за критерієм підстави її постановлення: превентивна, контрольно-дисциплінарна та адміністративна, скарга на прокурора та адвоката, скарга на суддю, контрольно-кримінальна, як засіб забезпечення виконання судового рішення, а також як реакція на порушення законодавства про вибори та референдуми.

Автором визначено процесуальний механізм забезпечення виконання окремої ухвали та проведено аналіз судової практики у справах про притягнення до адміністративної відповідальності за невиконання вимог окремої ухвали.

На підставі проведеного дослідження виявлено недоліки у сфері правового регулювання підстав постановлення окремої ухвали та розроблено пропозиції щодо його удосконалення.

Ключові слова: окрема ухвала, судове рішення, виконання судового рішення, адміністративне судочинство, дисциплінарна відповідальність, державний службовець, Верховний Суд, незалежність суду, принцип законності, *obiter dictum*.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 249 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України) суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону, може постановити окрему ухвалу і направити її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону.

У разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними.

Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно.

В окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення.

З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Окрему ухвалу може бути винесено судом першої інстанції, судами апеляційної чи касаційної інстанцій.

Окрема ухвала може бути оскаржена особами, яких вона стосується. Окрема ухвала Верховного Суду є остаточною і оскарженню не підлягає.

Суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції неправильного застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Такі самі повноваження має Велика Палата Верховного Суду щодо питань передачі справ на розгляд Великої Палати.

Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено [].

Схожі положення, з певними відмінностями, зумовленими особливостями відповідного процесу, визначені ст. 246 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України) [] та ст. 262 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України) [].

Зокрема, крім підстав, визначених ч. ч. 1-3 ст. 249 КАС України, ст. 246 ГПК України та ст. 262 ЦПК передбачено також, що суд, виявивши при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб, постановляє окрему ухвалу, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу.

Суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність в діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення.

Суд постановляє окрему ухвалу щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, підrobки доказів та направляє її прокурору чи органу досудового розслідування.

Зі змісту вищезазначених норм процесуальних кодексів слідує, що окрема ухвала – це вид процесуального судового рішення, який може ухвалюватися судами усіх інстанцій на підставі та з метою, визначених процесуальним законодавством. При цьому, залежно від підстав постановлення окремі ухвали можна класифікувати на декілька видів, зокрема, превентивна, контрольньо-дисциплінарна та адміністративна, скарга на прокурора та адвоката, скарга на суддю, контрольньо-кримінальна та ін.

Право суду постановляти окрему ухвалу також ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 68 Конституції України, яка передбачає, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей []. Неприпустимість зловживання процесуальними правами визначена й у інших нормах Конституції України, зокрема: права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1 ст. 55); кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи

бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55); юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір (ч. 3 ст. 124).

Крім того, окремі положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] (Конвенція) визначають деякі аспекти неприпустимості зловживання процесуальними правами, зокрема: кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом (ст. 6); кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження (ст. 13).

Отже, окрема ухвала може бути ефективним засобом попередження та припинення порушень зі сторони суб'єкта владних повноважень, припинення зловживання процесуальними правами сторонами у справі, забезпечення виконання судового рішення тощо. Водночас, як показують статистичні дані щодо кількості постановлених судами окремих ухвал, зокрема, Верховним Судом [2; 3; 4], цей засіб використовується не досить часто. Причиною цього є, зокрема, деякі недоліки правового регулювання окремої ухвали та підстав її постановлення, а також недостатня розробленість механізму забезпечення примусового виконання окремої ухвали.

З огляду на вищезазначене, визначення поняття та правової природи окремої ухвали як виду судового процесуального рішення, розробка пропозицій щодо удосконалення процесуального законодавства у цій сфері, є актуальним напрямком дослідження сучасної правової науки.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення поняття та підстав постановлення окремої ухвали суду та розробка пропозицій щодо удосконалення процесуального законодавства у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Право суду постановляти окрему ухвалу визначено КАС України (ст. 249), ГПК України (ст. 246) та ЦПК України (ст. 262). Аналіз цих норм процесуальних кодексів дає підстави для висновку, що окрема ухвала – це вид процесуального судового рішення, ухвалення якого обумовлено метою попередження та припинення порушень зі сторони суб'єкта владних повноважень, іншої особи, виявлених під час розгляду справи, припинення зловживання процесуальними правами учасниками справи, а також за наявності інших підстав, визначених відповідним кодексом.

У науковій літературі окрема ухвала суду визначається, як вид судового рішення, що є процесуальним способом судового впливу (контролю) на виявлені під час судового розгляду та ухвалення судового рішення порушення закону, та виконує особливу функцію в судочинстві, оскільки не вирішує процесуальних питань, а має сигналізаційний характер [5, с. 65].

Інститут окремої ухвали певним чином можна пов'язати з поняттям «*obiter dictum*» (з лат. – сказане між іншим), що походить з англійського загального (прецедентного) права та позначає одну з двох частин, які входять до структури судового прецеденту (друга частина – *ratio decidendi*). На відміну від *ratio decidendi*, *obiter dictum* не створює певний правовий принцип, що обґрунтовує рішення суду; як правило, це міркування суду щодо питань, що не мають прямого відношення до предмету судового рішення, але мають пояснювальний і загальний характер [6, с. 79; 7].

Отже, окрема ухвала – це особливий вид судового рішення, яке лише опосередковано стосується суті розгляду та вирішення публічно-правового або приватно-правового спору та безпосередньо не спрямоване на вирішення процесуальних питань під час розгляду справи, однак з її допомогою суд може вирішити низку інших важливих питань, які, головним чином, спрямовані на забезпечення принципу законності як складової частини верховенства права (у діяльності всіх суб'єктів приватного та публічного права та безпосередньо судів), гарантії незалежності судової системи від законодавчої та виконавчої гілок влади (належного функціонування системи стримувань і противаг), а також попередження або усунення причин та умов, які зумовили виникнення конкретного судового спору.

Досліджуючи правову природу окремої ухвали, науковці виокремлюють різні аспекти цього судового рішення.

Зокрема, Н. Коваленко вважає, що повноваження суду виносити окремі ухвали можна розглядати як складову судового контролю, оскільки процесуальний закон передбачає можливість встановлення судового контролю за виконанням судових рішень. В обґрунтування такої думки, вчена зазначає, що, звертаючись до

суду, особа прагне отримати судові рішення не як теоретичну відповідь на питання, хто є правим у юридичному спорі, а для вирішення проблеми та ефективного захисту свого порушеного права; окремі ухвали можуть мати позитивний вплив на організацію роботи суб'єктів владних повноважень, зменшивши кількість порушень прав і свобод фізичних та юридичних осіб [, с. 329].

На цей аспект окремої ухвали звертає увагу також О. Сасевич, називаючи її одним із способів судового контролю, аргументуючи такий підхід посиланням на ч. 6 ст. 383 КАС України (Визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень на виконання рішення суду) [].

Крім того, на думку В. Кравчука, окрема ухвала в адміністративному судочинстві – це інструмент, який має запобіжний ефект, адже кожна адміністративна справа має великий потенціал повторюваності та є потужним запобіжником системним порушенням [].

Аналізуючи положення ст. 249 КАС України, яка визначає підстави постановлення судом окремої ухвали, Н. С. Панова звертає увагу на таку її підставу як необхідність притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними. Вчена зазначає, що наявність такої ухвали є обов'язковою умовою об'єктивної сторони дисциплінарного проступку, а суб'єктивна сторона може характеризуватися як умислом, так і необережністю [, с. 355].

У судовій практиці також сформулювалась позиція стосовно визначення правової сутності окремої ухвали як процесуального судового рішення та підстав її постановлення.

Зокрема, у постанові від 9 лютого 2019 р. у справі № 800/500/16 Велика Палата Верховного Суду (ВП ВС) на підставі аналізу положень ст. 249 КАС України, дійшла висновку, що окрема ухвала суду є процесуальним засобом необхідного належного реагування (судового впливу) на порушення законності, а також на причини та умови, що цьому сприяли, які виявлені ним саме під час судового розгляду; постановлення такої ухвали є правом, а не обов'язком суду [].

Роз'яснюючи підстави та процесуальні особливості постановлення окремої ухвали, ВП ВС в ухвалях від 14 березня 2019 р. у справі № 11-2113а19 та від 22 січня 2019 р. у справі № 221/6626/17 наголосила на таких аспектах постановлення окремої ухвали:

- є процесуальним засобом необхідного належного реагування (судового впливу) на порушення законності, а також причини та умови, що цьому сприяли, які виявлені ним саме під час судового розгляду;
- окрему ухвалу може бути постановлена відповідним судом при закінченні ним розгляду справи в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права;
- постановлення такої ухвали є правом, а не обов'язком суду;
- повноваження ВП ВС постановити окрему ухвалу слід розуміти таким чином, що її може бути постановлено при закінченні розгляду справи, переданої до ВП ВС на підставах, передбачених ст. 346 КАС України;
- постановлення окремої ухвали у порядку нагляду за діяльністю інших судів, окремо від процесу розгляду справи, суперечить положенням Конституції України та процесуального закону;
- ВП ВС може постановити окрему ухвалу у межах здійснення перегляду судових рішень у касаційному порядку в разі допущення судом нижчої (першої або апеляційної) інстанції порушення норм матеріального або процесуального права;
- ВП ВС входить до складу Верховного Суду (ВС) і не є судом вищої інстанції відносно Касаційного адміністративного суду, а тому й не наділена повноваженнями щодо постановлення окремих ухвал в разі допущення судом касаційної інстанції порушення норм матеріального або процесуального права при перегляді справ у касаційному порядку [;].

Враховуючи вищенаведені висновки, у постанові від 13 листопада 2019 р. у справі № 171/2124/18 ВП ВС зазначила, що оскільки у цій справі Суд не вирішував спір, а визначав юрисдикцію суду для його розгляду, питання про постановлення окремих ухвал може вирішити адміністративний суд, до компетенції якого належить вирішення цього спору [].

Аналогічні висновки про те, що постановлення окремої ухвали є правом, а не обов'язком того суду, до компетенції якого належать вирішення спору, містяться, зокрема, у постановах ВП ВС від 13 листопада 2019 р. у справі № 171/1584/18 та від 22 вересня 2021 р. у справі № 9901/144/21, а також в ухвалі ВП ВС від 18 березня 2019 р. у справі № 200/4900/17 [; ;].

З цього приводу В. Юрченко пропонує у ст. 249 КАС України замінити слово «може» на «зобов'язаний», у результаті чого, за змістом цієї статті, при виявленні під час розгляду справи порушення закону, суд буде зобов'язаний постановити окрему ухвалу та повідомити про порушення відповідні правоохоронні органи [].

Крім того, в ухвалі від 27 жовтня 2021 р. у справі № 9901/598/19, вирішуючи заяву позивача про ухвалення додаткового судового рішення, ВП ВС зазначила, що повідомлення учасником справи інформації про допущені, на його думку, судом попередньої інстанції порушення під час розгляду справи, які могли стати підставою для постановлення окремої ухвали відповідно до ч. 8 ст. 249 КАС України, не є клопотанням учасника справи в розумінні частини другої ст. 321 КАС України; постановлення окремої ухвали щодо суду нижчої інстанції здійснюється виключно з ініціативи суду вищої інстанції [].

Отже, окрема ухвала є дієвим засобом усунення підстав та умов, що зумовлюють виникнення однотипних спорів, порушення прав, свобод та інтересів учасників справи, порушення судами норм матеріального або недотримання процесуального права, а також є одним із засобів здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.

Водночас, згідно зі Статистичною звітністю про здійснення правосуддя ВС у 2021 р. було постановлено всього 14 окремих ухвал, з яких Касаційний адміністративний суд – 6, Касаційний господарський суд – 3 та Касаційний цивільний суд – 5 []. Однак, у порівнянні з 2020 р. (всього 11, з яких Касаційний адміністративний суд – 3, Касаційний господарський суд – 2 та Касаційний цивільний суд – 6), слід констатувати, що у 2021 р. кількість постановлених окремих ухвал збільшилась на 3 (або 27%) []. При цьому у 2018 р. ВС загальна кількість постановлених окремих ухвал склала 22, з яких Касаційний адміністративний суд – 5, Касаційний господарський суд – 15 та Касаційний цивільний суд – 2 [], однак, у 2019 р. їх кількість різко скоротилася майже утричі – до 6 (3, 0 та 3 відповідно) [].

Залежно від підстав постановлення окремі ухвали в адміністративному судочинстві можна класифікувати на такі види.

1. Профілактична або превентивна – це вид окремої ухвали, підставою постановлення якої є запобігання повторному вчиненню правопорушень та/або виникнення інших спорів, яка може передбачати вказівку відповідному суб'єкту нормотворення розробити відповідний підзаконний нормативно-правовий акт або внести до нього зміни; звернути увагу на недоліки в роботі суб'єктів владних повноважень, зокрема, неправильне застосування (порушення) законодавства або неврахування висновків ВС (ч. 1 ст. 249 КАС України).

Досліджуючи цей вид окремої ухвали, Ю. А. Дорохіна зазначає, що окремі ухвали стають не тільки поштовхом для виявлення і припинення правопорушення, а виконують і превентивну функцію у разі застосування на їх підставі відповідних санкцій до правопорушника; окрема ухвала суду допомагає виявленню та усуненню причин і умов, які в сукупності можуть зумовити порушення законності, є основою для припинення правопорушення, а також підставою для застосування заходів відповідальності до осіб, які вчинили правопорушення [, с. 66, 69].

У цій категорії можна виокремити такі підвиди окремих ухвал, що спрямовані на: 1) удосконалення підзаконного регулювання; 2) захист суспільного (публічного) інтересу; 3) звернення уваги на грубі або систематичні порушення з боку посадових осіб відповідного суб'єкта владних повноважень.

Окремі ухвали, спрямовані на удосконалення підзаконного регулювання.

Наприклад, за наслідком розгляду справи № 237/557/18-ц, в якій позивач звернувся до суду із позовом до держави Україна в особі Кабінету Міністрів України (КМУ), Державної казначейської служби України про відшкодування майнової шкоди, завданої терористичним актом, ВС постановив Окрему ухвалу від 4 березня 2020 р., в якій рекомендував КМУ розробити спеціальний порядок відшкодування за пошкоджене внаслідок терористичного акта майно, процедуру виплати такого відшкодування за пошкоджене в результаті

терористичного акта майна, а також чіткі умови, необхідні для заявлення вимоги до держави про надання такого відшкодування [].

В іншій справі № 428/13541/19, яка стосувалася компенсації судових витрат стороні за рахунок держави за правилами ч. 7 ст. 141 ЦПК України, ВС постановив Окрему ухвалу від 22 вересня 2021 р., в якій рекомендував КМУ розробити спеціальний порядок компенсації судового збору за рахунок держави [].

Необхідно звернути увагу також на постановлену ВС Окрему ухвалу від 23 листопада 2021 р. у справі № 420/6285/20 [], яка стосувалася правомірності дій Управління архітектури та містобудування міської ради щодо анулювання паспорта прив'язки розміщення тимчасової споруди, які позивач вважав протиправними внаслідок недотримання відповідачем форми та порядку ухвалення рішення про анулювання паспорта прив'язки.

У цій Окремій ухвалі ВС довів до відома Міністерства розвитку громад та територій України про відсутність унормування у Порядку розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності, затвердженому наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 21 жовтня 2011 р. № 244 та зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 22 листопада 2011 р. № 1330/20068, механізму прийняття та форми рішення про анулювання паспорта прив'язки тимчасової споруди [].

Зокрема, правовою підставою для реагування КМУ на факти невиконання судових рішень органами виконавчої влади є п. 3 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», відповідно до якої Уряд у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема, здійснює заходи щодо забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками [].

Окремі ухвали, спрямовані на захист суспільного (публічного) інтересу.

Наприклад, у справі № 904/3550/20, у якій позовні вимоги стосувалися усунення перешкод у користуванні майном, ВС постановив Окрему ухвалу від 8 червня 2021 р., в якій Суд повідомив Дніпровську міську раду про необхідність вжиття заходів щодо нежитлового будинку для уникнення небезпеки руйнування аварійного будинку з метою запобігти завданню шкоди життю та здоров'ю людей та псуванню майна, належного іншим особам [].

Також, розглядаючи справу № 904/1103/20, яка стосувалася визнання протиправним та скасування рішення міської ради щодо зміни ставки орендної плати за користування наданої товариству в оренду земельною ділянкою, ВС виявив відсутність єдиних правил визначення ставок орендної плати (нездійснення уніфікації ставок орендної плати органом місцевого самоврядування), що ставить суб'єкта господарювання (учасника земельних відносин) у залежність від суб'єктивних чинників – волі міської ради, яка не може бути абсолютною, оскільки суб'єкти господарювання не мають іншої альтернативи укладення договору оренди земельної ділянки і повинні сплачувати оренду плати за земельні ділянки в розмірі, який встановлює своїми рішеннями орган місцевого самоврядування.

На цій підставі ВС постановив Окрему ухвалу від 1 грудня 2020 р., якою повідомив міську раду про встановлену під час розгляду справи № 904/1103/20 бездіяльність щодо уніфікації ставок орендної плати за земельні ділянки за цільовим призначенням на території відповідної територіальної громади. ВС також зазначив, що така бездіяльність міської ради призвела до створення учасникам земельних правовідносин нерівних умов конкуренції [].

Також можна навести Окрему ухвалу ВС від 21 квітня 2021 р. у справі № 743/1297/19. Ця справа стосувалася визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину та визнання права власності за позивачем. Переглядаючи рішення судів першої та апеляційної інстанцій у касаційному порядку у цій справі, ВС виявив, що сільська рада, володіючи відомостями щодо наявності у провадженні суду зазначеної справи та дійсного характеру спірних правовідносин, не вчинила заходів щодо упорядкування нумерації домоволодінь, зокрема щодо усунення протиріч у нумерації домоволодінь фізичних осіб. В Окремій ухвалі ВС звернув увагу на виявлену бездіяльність сільської ради [].

Окремі ухвали, постановлені з метою звернення уваги на грубі або систематичні порушення законодавства зі сторони посадових осіб відповідного суб'єкта владних повноважень.

Зокрема, у справі № 820/1293/16, в якій спірні правовідносини виникли з приводу прийнятого Головним управлінням Державної міграційної служби України рішення про набуття позивачами громадянства України, ВС виявив порушення відповідачем вимог законодавства про громадянство. З метою усунення причин та умов, що цьому сприяли, ВС постановив Окрему ухвалу від 14 листопада 2018 р., якою довів до відома Голови Державної міграційної служби України обставини, викладені в цій ухвалі, для вжиття відповідних заходів реагування з метою усунення причин та умов, що призвели до порушення вимог Закону України «Про громадянство України», оскільки Служба скасувала рішення про оформлення набуття громадянства України двома фізичним особам за відсутності правових підстав, визначених ст. 21 Закону України «Про громадянство України», внаслідок чого позивачі, починаючи з 2014 року, перебували у статусі апатрида (особи без громадянства) [].

Інша справа № 826/15785/17 стосується розгляду судом питання правомірності рішення Державної служби геології та надр України (Держгеонадра України) щодо зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами, виданого товариству. Під час перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій у касаційному порядку у цій справі, ВС виявив порушення Держгеонадра України одного з загальних принципів господарювання в Україні, закріплених у ст. 6 Господарського кодексу України (ГК України), щодо заборони незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини. З огляду на це, ВС постановив Окрему ухвалу від 23 червня 2020 р., якою повідомив Держгеонадра України про встановлені під час розгляду справи порушення вимог законодавства (неналежне виконання відповідальними особами Служби обов'язків, зокрема, щодо обов'язкового інформування надрокористувача про проведення планової перевірки) для вжиття невідкладних заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли встановленим Судом порушенням [].

У справі № 815/6470/16 за позовом товариства до Головного управління Державної фіскальної служби (ГУ ДФС) про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень ВС постановив Окрему ухвалу від 27 березня 2018 р. Зокрема, переглядаючи рішення судів першої та апеляційної інстанцій у цій справі, якими позов було задоволено, ВС виявив, що податковий орган з метою доведення обставин, викладених в акті перевірки та обґрунтування правомірності спірних повідомлень-рішень, всупереч покладеного на нього ст. ст. 77, 78 КАС України зобов'язання, не повідомив суди попередніх інстанцій про наявність вироку, який набрав законної сили та має значення для правильного вирішення адміністративної справи. В Окремій ухвалі ВС повідомив ГУ ДФС про встановлені під час розгляду справи порушення вимог законодавства для вжиття невідкладних заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли встановленим судом порушенням [].

Аналогічні підстави було покладено в основу мотивів постановлення Окремої ухвали ВС від 31 жовтня 2018 р. у справі №820/2516/17 [].

Превентивний характер має також Окрема ухвала від 21 квітня 2021 р., постановлена ВС у складі Судової палати Касаційного адміністративного суду у справі № 429/3281/13-а, яка стосувалася протиправної відмови Управління Пенсійного фонду України (Управління ПФУ) у нарахуванні та сплаті позивачу пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

У цій справі ВС вирішувалося питання про правонаступництво Управління ПФУ, яке не здійснює свої повноваження у зв'язку із знаходженням на тимчасово окупованій території. Розглядаючи цю справу, ВС виявив, що Пенсійним органом України протягом тривалого часу (з дати прийняття постанови Правління ПФУ від 12 травня 2015 р. № 9-1 «Про здійснення повноважень з обслуговування страхувальників») не вживалися достатні дії, спрямовані на врегулювання питання правонаступництва управління ПФУ в Слов'янськом районі Луганської області, яке не ліквідовано та не реорганізовано, але фактично не здійснює свої повноваження.

При цьому постанова, прийнята Правлінням ПФУ від 12 травня 2015 р. № 9-1, не передбачає правонаступництва управління, а лише зумовлює виконання деяких повноважень, до яких не входить призначення, перерахунок та виплата пенсій тощо. Тобто на момент вирішення вказаної справи не було

нормативно визначено орган, до компетенції якого переходять усі функціональні обов'язки Управління ПФУ в Слов'яносербському районі Луганської області.

Така бездіяльність ПФУ, за висновком ВС, призвела до суттєвих порушень в роботі органів ПФУ, в тому числі в частині забезпечення виконання судових рішень, що, як наслідок, позбавило позивача закріпленого ст. 46 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення» права на пенсійне забезпечення, а також зумовило настання негативних для нього наслідків у вигляді неотримання пенсійних виплат.

При цьому ВС звернув увагу, що неврегулювання питання правонаступництва управлінь ПФУ Луганської області, які не ліквідовані та не реорганізовані, але фактично не здійснюють свої повноваження, може призвести до неодноразового виникнення подібних ситуацій та, відповідно, численних порушень прав громадян, які є отримувачами послуг з пенсійного забезпечення.

З огляду на вищезазначене, ВС в Окремій ухвалі від 21 квітня 2021 р. довів до відома ПФУ про встановлені під час розгляду справи № 429/3281/13-а порушення вимог законодавства для вжиття невідкладних заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли встановленим судом порушенням [].

Іншим прикладом є Окрема ухвала від 10 грудня 2019 р. у справі № 925/698/16, постановлена під час вирішення господарського спору про стягнення заборгованості, у якій ВП ВС звернула увагу на порушення, допущені приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу під час здійснення реєстраційних дій.

Зокрема, у постанові від 10 грудня 2019 р. ВП ВС вирішила проблему щодо правового статусу ПАТ «Український інноваційний банк» (ПАТ «Укрінбанк») після скасування судами рішень про визнання банку неплатоспроможним і запровадження у банку тимчасової адміністрації, а також рішень про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку і початок процедури ліквідації.

Під час розгляду справи, ВП ВС було виявлено, що у п. 1.1 Статуту ПАТ «Укрінком» у редакції, затвердженій позачерговими загальними зборами акціонерів, зазначено, що ПАТ «Укрінком» продовжує свою діяльність на підставі цього Статуту шляхом зміни найменування з ПАТ «Український інноваційний банк» на ПАТ «Укрінком», яке є правонаступником всіх прав та обов'язків ПАТ «Український інноваційний банк». Державна реєстрація відповідних змін до установчих документів банку була проведена цього ж дня приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.

Аналізуючи наведену ситуацію, ВП ВС на підставі системного тлумачення положень банківського законодавства дійшла, зокрема, таких висновків: будь-які зміни до статуту банку, у тому числі щодо зміни його найменування, незалежно від перебування банку під наглядом Національного банку України чи в управлінні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, можливі виключно після їх погодження Національним банком України. Припинення банком банківської діяльності можливе виключно у порядку, передбаченому Законом «Про банки і банківську діяльність» та Законом «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Враховуючи непоодинокі випадки здійснення реєстрації змін до статутів банків після скасування судами рішень про визнання банку неплатоспроможним і запровадження у банку тимчасової адміністрації, а також рішень про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку і початок процедури ліквідації, ВП ВС дійшла висновку, що така ситуація призводить до зловживань під час ведення господарської діяльності таких банків, а також у процесі припинення банківської діяльності під контролем, встановленим системою гарантування вкладів фізичних осіб.

З огляду на вищезазначене та на підставі ч. 1 ст. 246 ГПК України ВП ВС постановила Окрему ухвалу від 10 грудня 2019 р., якою звернула увагу Міністерства юстиції України на необхідність перевірки реєстраційних дій, вчинюваних приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань щодо ПАТ «Український інноваційний банк» (ПАТ «Укрінбанк», ПАТ «Українська інноваційна компанія», ПАТ «Укрінком»), та усунення виявлених судом і зазначених у цій окремій ухвалі порушень порядку вчинення реєстраційних дій [].

Водночас, підставою для постановлення окремих ухвал превентивного характеру можуть бути порушення законодавства, допущені не тільки суб'єктами владних повноважень, але і суб'єктами господарювання.

Наприклад, 23 січня 2019 р. у справі № 761/15565/16-ц ВС постановив Окрему ухвалу, якою звернув увагу АТ «Укрпошта» про виявлені у його діяльності недоліки та необхідність запобігання їх повторенню у майбутньому.

Зокрема, у справі № 761/15565/16-ц виник цивільний спір стосовно поділу спільного майна подружжя та стягнення грошової компенсації. Розглядаючи цю справу, суд першої інстанції неодноразово направляв рекомендованими листами судові повідомлення відповідачу у цій справі. Ці судові повідомлення направлялись на поштову адресу, яка співпадає з адресою реєстрації відповідача відповідно до офіційної довідки адресно-довідкового підрозділу Головного управління Державної міграційної служби України у місті Києві. При направленні зазначених рекомендованих листів суд користувався послугами підприємства поштового зв'язку ПАТ «Укрпошта». Проте, заочне рішення суду першої інстанції було скасовано апеляційним судом, у тому числі з огляду на неналежне повідомлення відповідача про розгляд зазначеної справи.

Переглядаючи постанову суду апеляційної інстанції у касаційному порядку, ВС виявив, що практика фактичного залишення у абонентських поштових скриньках адресатів інформації про необхідність забрати у відділенні АТ «Укрпошта» рекомендований лист з судовим повідомленням, який не вручений особисто адресату (з подальшим поверненням цього листа суду-відправнику через п'ять днів без встановлення передбачених цивільним процесуальним законодавством причин його невручення), не дає можливості суду визначити факт належного повідомлення адресата.

Зазначене в певній мірі позбавляє сенсу рекомендовані листи як елемент визначеності в процедурах повідомлення сторін спору.

Окрім того, ВС зазначив, що жоден акт законодавства не передбачає для судових повідомлень, направлених рекомендованим листом, складання довідки із зазначенням причини повернення – за закінченням встановленого строку зберігання, яка засвідчується підписом працівника поштового зв'язку та відбитком календарного штемпеля; для Суду мають зазначатись причини невручення, а не причини повернення такого рекомендованого листа.

ВС вказав, що, згідно з абз. 2 п. 2.1. Статуту АТ «Укрпошта» останнє здійснює надання послуг поштового зв'язку, зокрема універсальних послуг поштового зв'язку на всій території України з метою повного задоволення потреб користувачів у послугах поштового зв'язку та забезпечення ефективного розвитку єдиної національної мережі поштового зв'язку України.

З огляду на вищезазначене, ВС в Окремій ухвалі від 23 січня 2019 р. звернув увагу АТ «Укрпошта» про виявлені у його діяльності недоліки та вказав на необхідність приведення АТ «Укрпошта» процедури направлення судових повідомлень рекомендованими листами, зокрема відміток про причини їх невручення, у відповідність до вимог процесуального законодавства, що забезпечить судам можливість належним чином виконувати свої процесуальні обов'язки та ефективно здійснювати правосуддя, усуне практику, яка дає можливість суттєвих зловживань процесуальними правами з боку недобросовісних учасників судових спорів з метою затягування розгляду спорів у судах, уникнення участі у судових засіданнях, або створення організаційно-процесуальних умов для скасування у майбутньому справедливих за суттю судових рішень [].

За результатом виконання Окремої ухвали ВС у вищезгаданій справі КМУ постановою від 27 грудня 2019 р. № 1149 вніс зміни до Правил надання послуг поштового зв'язку, доповнивши їх п.п. 991 і 992 такого змісту:

«99-1. Рекомендовані листи з позначкою «Судова повістка», адресовані фізичним особам, під час доставки за зазначеною адресою вручаються особисто адресату, а у разі його відсутності – будь-кому з повнолітніх членів його сім'ї, який проживає разом з ним. У разі відсутності адресата (будь-кого із повнолітніх членів його сім'ї) за вказаною на рекомендованому листі адресою працівник поштового зв'язку інформує адресата за наявним номером телефону та/або вкладає до абонентської поштової скриньки повідомлення про надходження рекомендованого листа з позначкою «Судова повістка». Якщо протягом трьох робочих днів після інформування адресат не з'явився за одержанням рекомендованого листа з позначкою «Судова повістка», працівник поштового зв'язку робить позначку «адресат відсутній за вказаною адресою», яка засвідчується підписом з проставленням відбитку календарного штемпеля і не пізніше ніж протягом наступного робочого дня повертає його до суду.

99-2. Рекомендовані поштові відправлення з позначкою «Судова повістка», адресовані юридичним особам, під час доставки за зазначеною адресою вручаються представнику юридичної особи, уповноваженому на одержання пошти, під підпис. У разі відсутності адресата за вказаною на рекомендованому листі адресою працівник поштового зв'язку робить позначку «адресат відсутній за вказаною адресою», яка засвідчується підписом з проставленням відбитку календарного штемпеля, і не пізніше ніж протягом наступного робочого дня повертає його до суду» [1].

Досліджуючи особливості постановлення окремих ухвал профілактичного та превентивного характеру, необхідно звернути увагу, що цей процесуальний засіб попередження та припинення порушення законодавства, зокрема, зі сторони суб'єкта владних повноважень, що були виявлені під час розгляду справи, застосовувався ще Верховним Судом України.

Зокрема, у справі № 826/12252/14, яка стосувалася стягнення з Міністерства енергетики та вугільної промисловості України заборгованості за бюджетною позичкою, яка надана на закупівлю вугільної продукції власного видобутку та за імпортом для теплових електростанцій на підставі постанови КМУ від 11 лютого 1998 р. № 135 «Про виділення коштів з резервного фонду Кабінету Міністрів України на закупівлю вугільної продукції для потреб електроенергетики» (Постанова № 135).

Верховний Суд України дійшов висновку, що у цій справі вбачається порушення Міністерством фінансів України та Міністерством енергетики та вугільної промисловості України законодавства, яке полягало у тривалому (з 2005 по 2012 роки та з 2012 по 2015 роки) умисному невжитті належних заходів до забезпечення повного повернення енергогенеруючими компаніями заборгованості за бюджетною позичкою, наданою на підставі Постанови № 135.

Зокрема, Верховний Суд України зазначив, що за період часу після отримання бюджетної позички і на момент розгляду цієї справи (2015 р.) неодноразово проводилося роздержавлення та часткова приватизація підприємств енергогенеруючих компаній. Однак, при відчуженні державної частки в майні, заходів по поверненню до державного бюджету отриманої з резервного фонду на зворотній основі фінансової допомоги відповідними Міністерствами не вживалося.

З огляду на це, керуючись правилами ч. 1 ст. 166 КАС України (у редакції, чинній станом на 2015 р.), Верховний Суд України постановив Окрему ухвалу від 27 жовтня 2015 р., якою довів до відома КМУ, Фонду державного майна України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України про виявлене порушення законодавства [1].

В іншій справі № А-40/250-03 за позовом Товариство до Митниці та Відділення державного казначейства про визнання недійсними рішень про визначення коду товару, прийнятих Митницею (відділ тарифів та митної вартості), про присвоєння товару коду Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) 5407.20.1100, вважаючи, що цей товар має класифікуватися за кодом УКТ ЗЕД 5407.20.1900, та про стягнення зайво сплаченої суми ввізного мита та ПДВ.

Розглядаючи цю справу, Верховний Суд України виявив, що у період між 2001 і 2006 роками органи митної служби присвоювали неправильний код товару, який підприємство-заявник імпортувало в Україну, що призводило до значного збільшення ставки ввізного мита та змусило підприємство-заявника регулярно звертатися до суду з ідентичними претензіями.

Суд вказав на наявність восьми остаточних рішень, якими було скасовано чотирнадцять відповідних рішень органів митної служби та вирішено повернути надмірно сплачене податкове зобов'язання.

І хоча в кожному окремому випадку національний суд виносив рішення на користь підприємства-заявника та зупиняв виконання оскаржуваних рішень, це не завадило органам митної служби продовжувати присвоювати один і той самий неправильний код тому самому імпортованому товару. Іншими словами, судові рішення були позбавлені будь-якого процесуального ефекту і обмежувалися лише повідомленням факту відшкодування.

Суд також надав значення і заявам національних судів про те, що така практика ставила під сумнів остаточність їх рішень та авторитет судів у цілому. Суд вказав, що немає жодних підстав ставити під сумнів

такі судові рішення та інтерпретував це як ознаку того, що, по-перше, органи митної служби діяли свавільно, та що механізми припинення такої практики були відсутні.

З огляду на вищезазначене Верховний Суд України постановив Окрему ухвалу від 8 жовтня 2017 р., якою довів до відома Державної фіскальної служби України про допущене посадовими особами Східної регіональної митниці порушення впродовж 2001-2006 років положень ст. 124 Конституції України, ст. 11 Закону України від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій» та ст. 115 ГПК України [].

2. Контрольно-дисциплінарна та адміністративна – вид окремої ухвали, метою постановлення якої є необхідність провести уповноваженими суб'єктами владних повноважень перевірки правомірності дій, рішень або бездіяльності конкретної посадової особи та притягнення її, за наявності підстав, до дисциплінарної або адміністративної відповідальності (ч. 2 ст. 249 КАС України).

Для забезпечення належного виконання положень ч. 2 ст. 249 КАС України ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» було доповнено п. 15 про те, що дисциплінарними проступками є, зокрема, прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановах ВС, щодо якого судом винесено окрему ухвалу [].

З цього приводу висловився Б. Моніч, зокрема, позитивно оцінюючи норму, що встановлює як одну із підстав дисциплінарної відповідальності державного службовця за ігнорування рішень ВС [].

Наприклад, така Окрема ухвала була постановлена ВС 13 березня 2019 р. у справі № 904/7733/1, яка стосувалася визнання товариства банкрутом.

Під час розгляду цієї справи ВС виявлено, що контракт, який був укладений після порушення справи про банкрутство товариства, став підставою для перерахування боржником у справі про банкрутство грошових коштів у значній сумі на користь іншої юридичної особи без отримання товариством відповідного товару.

Судами у цій справі було також встановлено, що провадження у справі про банкрутство товариства порушено за заявою ПАТ КБ «Приватбанк» ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області, якою також введено процедуру розпорядження майном боржника, розпорядником майна призначено арбітражного керуючого.

Враховуючи те, що за наслідками розгляду касаційної скарги товариства було виявлено недоліки в діяльності арбітражного керуючого, колегія суддів ВС дійшла висновку про необхідність постановлення Окремої ухвали у справі № 904/7733/13 та направлення її на адресу Міністерства юстиції України, як органу контролю за діяльністю арбітражних керуючих, для проведення перевірки професійної діяльності арбітражного керуючого [].

Водночас, в іншій справі № 817/153/18 за позовом фізичної особи до селищної ради та Управління державної виконавчої служби про визнання протиправною бездіяльності щодо неналежного виконання судового рішення, ВС відмовив позивачу у постановленні окремої ухвали, з огляду на наступне.

Зокрема, у цій справі суд апеляційної інстанції задовольнив частково апеляційну скаргу позивача, скасував рішення суду першої інстанції, яким було відмовлено у задоволенні позову, та ухвалив нову постанову, якою частково задовольнив позов, визнавши неправомірною бездіяльність селищної ради, що полягає у тривалому невиконанні судового рішення, шляхом стягнення з відповідача моральної шкоди, заподіяної протиправною бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, у сумі 60 тис. грн.

З касаційною скаргою на постанову суду апеляційної інстанції до ВС звернулася селищна рада, у результаті розгляду якої Суд ухвалив постанову від 22 серпня 2019 р., якою вирішив скасувати постанову суду апеляційної інстанції та направити справу на новий розгляд до цього суду.

У цій постанові ВС також висловився стосовно вимоги позивача про постановлення окремої ухвали щодо селищного голови та фахівця ради в сфері права (юрисконсульта).

Зокрема, ВС зазначив, що окрема ухвала суду є процесуальним засобом судового впливу на виявлені під час судового розгляду грубі порушення законності, а також причини та умови, що цьому сприяли; правовими підставами постановлення окремої ухвали є виявлені під час розгляду справи порушення матеріального або

процесуального права, встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню таких порушень; вирішення питання щодо постановлення окремої ухвали є правом, а не обов'язком суду.

Суд також зазначив, що окрема ухвала суду є одним із інструментів механізму стримувань і противаг, превенції вчинення порушень закону, які адміністративний суд не може самостійно усунути шляхом вжиття належних заходів.

З огляду на те, що оскаржуване судові рішення підлягає скасуванню, а справа – направленню на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, та, як наслідок, відсутності встановленого порушення закону визначеними особами, ВС дійшов висновку про відсутність підстави для постановлення окремої ухвали [].

3. Окрема ухвала як скарга на прокурора або адвоката – вид окремої ухвали, що приймається з метою проведення перевірки з боку спеціально створених органів законності діяльності прокурора або адвоката (ч. 3 ст. 249 КАС України).

Відповідно до ч. ч. 3, 4 та 7 ст. 249 КАС України підставами постановлення цього виду окремої ухвали є, зокрема, зловживання адвокатом чи прокурором процесуальними правами. Крім того, підставою для постановлення окремої ухвали щодо адвоката чи прокурора можуть бути будь-які порушення процесуальних обов'язків, неналежне виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або інші порушення законодавства [, с. 305].

Досліджуючи цей вид окремої ухвали, необхідно звернути увагу на проблему розмежування скарги на дії адвоката та окремої ухвали суду, постановленої щодо адвоката. Це питання досліджував адвокат В. Вовнюк у статті «Процесуальний перехідник».

Зокрема, автор зазначив, що принципи відмінності ухвали від скарги полягають в тому, що з метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання; ухвалу може бути оскаржено особами, яких вона стосується.

Аналіз положень процесуальних кодексів та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» показав наявність певної колізії між цими правовими актами у частині, що стосується можливості притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності на підставі постановленої судом окремої ухвали. Зокрема, Закон дозволяє розпочати дисциплінарне провадження щодо адвоката лише на підставі належним чином оформленої та поданої скарги у той час, як процесуальні кодекси визначають, що таке провадження має бути здійснено на підставі окремої ухвали.

Вирішити цю колізію В. Вовнюк пропонує одним із двох способів: 1) віднесення окремої ухвали до доказів, що підтверджує обставини дисциплінарного порушення адвоката, і вимагати від судді складання окремої скарги (як того вимагає профільний Закон); окрема ухвала має бути долучена до скарги як додаток; 2) незалежно від назви будь-який документ може вважатися заявою або скаргою, в тому разі, коли він відповідає критеріям цієї заяви (скарги) по суті; цей спосіб вимагає внесення відповідних змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [].

Проблема розмежування скарги на дії адвоката та окремої ухвали, постановленої судом щодо адвоката, стала предметом дослідження у Рішенні Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатів (ВКДКА) від 30 березня 2017 р. № III-024/2017, прийнятому за результатом розгляду скарги адвоката на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (КДКА) про порушення відносно нього дисциплінарної справи.

ВКДКА у Рішенні від 30 березня 2017 р. № III-024/2017 ВКДКА на підставі змістовного аналізу окремої ухвали вказала, що вона по суті, не була заявою (скаргою) до КДКА у розумінні Закону про адвокатуру, а є інформаційним повідомленням голові КДКА стосовно неналежного здійснення своїх обов'язків адвокатом; відповідно, рішення про порушення справи було скасоване [].

Необхідно також врахувати, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає певні обмеження щодо постановлення окремої ухвали щодо адвоката. Зокрема, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 23 цього Закону професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією

України, цим Законом та іншими законами, зокрема, забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі [].

У судовій практиці є непоодинокі приклади постановлення окремих ухвал щодо адвоката чи прокурора.

Так, у справі № 809/295/17 за позовом прокурора до міської ради про визнання незаконним та скасування рішення, ВС постановив Окрему ухвалу від 23 вересня 2020 р. щодо прокурора.

Зокрема, ВС зазначив, що прокуратурою було грубо порушено свої процесуальні обов'язки щодо явки у судові засідання за викликом суду та надання пояснень щодо суті заявленого клопотання у встановлений судом строк, що призвело до розгляду ВС справи та вирішення клопотання про відкликання касаційної скарги без заслуховування думки прокуратури, яка є позивачем та касатором у цій справі. В Окремій ухвалі Суд довів до відома Офісу Генерального прокурора про встановлені факти невиконання прокуратурою своїх процесуальних обов'язків щодо забезпечення явки уповноваженого представника у судові засідання та невиконання законних вимог ВС, викладених в ухвалі від 29 липня 2020 р. у справі № 809/295/17, для вжиття невідкладних заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли встановленим порушенням [].

У постанові від 8 квітня 2020 р. під час розгляду у касаційному порядку скарги особи на ухвалу суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження у справі № 263/15845/2019, ВС наголосив, що, виходячи з усталеної практики ВС, клопотання про продовження строку тримання під вартою має право подати прокурор, слідчий за погодженням із прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою; якщо ж таке клопотання подане пізніше, воно вважається поданим із порушенням процесуальних строків. При цьому, слідчий суддя, суд у такому випадку, приймаючи клопотання до розгляду, зобов'язаний порушити питання про відповідальність слідчого, прокурора, який порушив процесуальний строк, перед органами, які уповноважені притягати його до дисциплінарної відповідальності (наприклад, перед прокурором вищого рівня) [].

Крім того, розглядаючи заяву адвоката про відвід суддів у справі № 991/4110/20, ВС в ухвалі від 16 жовтня 2020 р. зазначив, що доводи заявника про наявність сумнівів щодо неупередженості суддів ґрунтуються на тому, що судом, всупереч правовій позиції, викладеній у постанові ВС від 8 квітня 2020 р. (справа № 263/15845/2019, провадження № 51-6165км19), не було порушено питання про дисциплінарну відповідальність прокурора, який недотримався процесуального строку та несвоєчасно звернувся з клопотанням про продовження дії запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

У цьому зв'язку, ВС акцентував увагу, що процесуальне законодавство не містить будь-яких вимог щодо необхідності порушення судом питання про відповідальність прокурора, у випадку встановлення у діях останнього процесуальних порушень.

Також, Суд звернув увагу, що за змістом ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судами при застосуванні норм права підлягають врахуванню не будь які висновки, викладені у постановях ВС, а лише ті, що стосуються застосування таких норм права.

Висловлена у постанові ВС від 8 квітня 2020 р. (справа № 263/15845/2019, провадження № 51-6165км19) позиція щодо наявності у суду обов'язку порушити питання про відповідальність прокурора, який порушив процесуальний строк, перед органами, які уповноважені притягати його до дисциплінарної відповідальності (наприклад, перед прокурором вищого рівня) не стосується застосування певної норми права, а тому не є обов'язковою для врахування у даній справі.

Разом із тим, відповідно до положень ч. 2 ст. 45 Закону України «Про прокуратуру» право на звернення до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, із дисциплінарною скаргою про вчинення прокурором дисциплінарного проступку має кожен, кому відомі такі факти.

Відтак, ВС відмовив у задоволенні заяви про відвід суддів, зазначивши, що вищезазначеним правом, визначеним ч. 2 ст. 45 Закону України «Про прокуратуру», адвокат не скористався, натомість, звернувся до суду із заявою про відвід, зазначивши доводи, які, на переконання суду, направлені на формування хибних висновків про упередженість суду та необхідність зміни його складу [].

Прикладом постановлення окремої ухвали щодо адвоката є Окрема ухвала ВС від 31 липня 2019 р. у справі № 916/1573/18. Ця справа стосувалася стягнення збитків з органу місцевого самоврядування на користь суб'єкта господарювання за договором купівлі-продажу дитячого табору.

В Окремій ухвалі від 31 липня 2019 р. ВС вказав на неналежне виконання професійних обов'язків адвокатом, які виразились у викладені у заяві про перегляд справи за нововиявленими обставинами неправдивих відомостей, які спростовуються наявними у матеріалах справи доказами.

ВС з посиланням на ч. 4 ст. 42 ГПК України, якою передбачено, що за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом, наголосив, що наведені положення процесуального законодавства спрямовані на те, щоб забезпечити ефективність правосуддя, недопускати призначення справи у судові засідання та його проведення з викликом учасників судового процесу, із відволіканням їх на судові засідання лише для того, щоб зазначити заявнику про наявність у матеріалах справи відповідних доказів, з огляду на те, що така особа не ознайомилася із ними та із змістом судового рішення внаслідок недбалого ставлення та виконання своїх професійних обов'язків.

З огляду на неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків, ВС вирішив направити Окрему ухвалу від 31 липня 2019 р. до КДКА для вирішення питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності [].

Іншим прикладом постановлення окремої ухвали досліджуваного виду є Окрема ухвала ВС від 18 червня 2018 р. у справі № 922/2723/17 за позовом приватного підприємства до районної державної адміністрації про визнання недійсним розпорядження та договору оренди земельної ділянки.

У цій справі ВС виявив зловживання адвокатом процесуальними правами, які полягають у зверненні із безпідставними відводами, що не відповідають приписам ч. 3 ст. 38 ГПК України (заява про відвід суддів не містить мотивів, які б Суд мав оцінити під час розгляду такої заяви) та є таким, що спрямоване на свідоме, невинуватене затягування судового процесу. З огляду на це, ВС з метою подальшого запобігання зловживання адвокатом процесуальними правами вирішив постановити Окрему ухвалу та надіслати її до КДКА [].

Ще одним прикладом є Окрема ухвала, постановлена Вищим антикорупційним судом від 24 серпня 2022 р. у справі № 991/2685/21, якою перед Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури міста Києва було порушено питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката.

Зокрема, під час розгляду цієї справи, для участі у судовому засіданні на дату, заздалегідь узгоджену із стороною захисту, прибули прокурор та інші учасники справи, проте адвокати не з'явилися, подавши менше, ніж за годину до початку судового засідання клопотання про відкладення розгляду справи.

Вищий антикорупційний суд керувався нормами ч. 1 ст. 324 КПК України, відповідно до якої, якщо в судові засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду. Одночасно, якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності.

З урахуванням наведених вище обставин, Суд дійшов висновку, що в процесуальній поведінці адвоката наявні ознаки дисциплінарного проступку, а саме: неналежного виконання професійних обов'язків внаслідок створення перешкод для судового розгляду кримінального провадження та реалізації права підзахисного на розгляд цього провадження у розумні строки. Тому Суд вважав за необхідне порушити питання про дисциплінарну відповідальність адвоката перед кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури регіону, де він обліковується [].

4. Окрема ухвала як скарга на суддю – вид окремої ухвали як реагування на неналежну роботу суду або судді, порушення законодавства і неврахування практики ВС, що містить вимогу про проведення Вищою радою правосуддя перевірки діяльності судді, а також інформування Ради суддів та керівництво відповідного суду щодо необхідності звернути увагу на недоліки у роботі такого суду або судді (ч. 8 ст. 249 КАС України).

Наприклад, у справі № 40/5005/7101/2011, яка стосувалася звернення стягнення на предмет іпотеки, ВС постановив Окрему ухвалу від 31 травня 2018 р. у зв'язку з недотриманням суддями першої інстанції вимог ст. 296 ЦПК України (у редакції, чинній до 15 грудня 2017 р.), яка визначає, що суд першої інстанції на наступний день після закінчення строку для подання апеляційної скарги надсилає її разом зі справою до апеляційного суду; апеляційні скарги, що надійшли після цього, не пізніше наступного робочого дня після їхнього надходження направляються до апеляційного суду.

У результаті недотримання суддями вимог вищезазначеної норми, більше восьми місяців апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції у цивільній справі № 207/1494/17 не надсилається на адресу апеляційного суду, що унеможливило вчасний апеляційний перегляд судового рішення.

У зв'язку з цим, ВС постановив Окрему ухвалу у справі № 40/5005/7101/2011 та направив її на адресу Вищої ради правосуддя (ВРП) для проведення відповідної перевірки законності дій суддів першої інстанції [].

Інша справа № 1512/2-1226/11 стосувалася визнання недійсним договору дарування. Ця справа розглядалася протягом тривалого періоду, зокрема, у суді першої інстанції з 2003 до 2018 рр. З огляду на це, ВС постановив Окрему ухвалу від 16 червня 2021 р., якою рекомендував голові суду першої інстанції обговорити на нараді суддів наведені у тексті Окремої ухвали мотиви для недопущення аналогічних порушень діючих норм цивільно-процесуального законодавства України і міжнародно-правових норм щодо тривалого розгляду справ у подальшій роботі суду [].

Неврахування Київським апеляційним судом сталої практики ВС у питаннях застосування конкретних норм права стало підставою для постановлення ВС Окремої ухвали від 21 жовтня 2020 р. у справі № 361/3818/20. У цій Окремій ухвалі ВС констатував наявність системних недоліків у правозастосовчій практиці Київського апеляційного суду з вирішення певних процесуальних питань під час розгляду цивільних справ.

ВС звернув увагу, що у ч. 4 ст. 263 ЦПК України закріплено вимогу, згідно з якою при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах ВС.

Наведені правила про врахування судами нижчих інстанцій правових висновків, викладених у постановах ВС, відповідають основним засадам (принципам) судочинства, зокрема, принципу єдності та сталості судової практики, принципу правової визначеності *Res judicata* (лат. «вирішена справа»), що походить від «*Res judicata pro veritate habetur!*» (лат. «судове рішення визнається за істину»), означає незмінність рішення і, передусім, необхідність безпосереднього забезпечення його виконання.

ВС також зазначив, що забезпечення єдності застосування закону є завданням кожного суду та кожної судової інстанції, оскільки впливає на авторитет та повагу до суду як однієї з найважливіших інституцій правової держави.

У справі, яка переглядалася, апеляційний суд усупереч існуючий усталеній з червня 2018 р. судовій практиці ВС, порушив норми процесуального права під час вирішення питання про відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

З огляду на зазначене, ВС постановив Окрему ухвалу від 21 жовтня 2020 р., якою звернув увагу керівництва та зборів суддів Київського апеляційного суду на необхідності усунення зазначених в цій Окремій ухвалі та виявлених ВС недоліків у правозастосовчій практиці цього суду та вжиття дієвих заходів із запобігання їх повторенню у майбутньому [].

Аналогічні підстави було покладено в основу Окремої ухвали, постановленої ВС від 21 жовтня 2020 р. у справі № 381/4003/19. У цій ухвалі ВС наголосив, що встановлені порушення процесуального права мають системний та тривалий характер, що свідчить про необхідність вжиття дієвих заходів з метою забезпечення єдності судової практики та дотримання прав учасників судового процесу під час звернення осіб безпосередньо до апеляційного суду із апеляційними скаргами; виявлені недоліки мають бути невідкладно усунені за допомогою вжиття дієвих та відповідних заходів з метою приведення зазначених процесуальних правовідносин у стан, що відповідатиме стану правопорядку та забезпечуватиме верховенство права [].

Крім того, у справі № 640/1498/19 ВС постановив Окрему ухвалу від 4 березня 2021 р. стосовно суддів Окружного адміністративного суду м. Києва у зв'язку з невиконанням цим Судом вимог ухвал ВС та

несвоєчасним направленням матеріалів цієї адміністративної справи до суду касаційної інстанції, що унеможливило здійснення своєчасного розгляду касаційних скарг Кабінету Міністрів України і Міністерства охорони здоров'я України та є порушенням норм процесуального права, а саме вимог п.п. 15.11 п. 15 розділу VII «Перехідні положення» КАС України.

ВС вирішив надіслати Окрему ухвалу голові Окружного адміністративного суду м. Києва для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону [].

Прикладом постановлення окремої ухвали щодо судді у кримінальному судочинстві, є Окрема ухвала Верховного Суду України від 7 грудня 2009 р. у справі № 5-3173км09, в якій Суд виявив факти порушення вимог процесуального законодавства суддею апеляційного суду, які виразились у ненаведені конкретних і переконливих мотивів своєї незгоди з висновком суду першої інстанції про наявність приводів та підстав, законності джерел отримання даних для порушення кримінальної справи.

З огляду на це, Верховний Суд України про наведені факти порушення вимог чинного законодавства суддею апеляційного суду довів до відома голови апеляційного суду та голови Ради суддів України для відповідного реагування [].

Досліджуючи цей вид окремих ухвал, необхідно також згадати справу № 757/14418/20-ц, в якій ВС постановив Окрему ухвалу від 14 липня 2021 р. стосовно працівника апарату суду. Зокрема, у цій справі відповідач звернувся до суду касаційної інстанції із заявою, в якій просив постановити окрему ухвалу щодо порушень норм процесуального права суддею Печерського районного суду міста Києва.

В обґрунтування заяви про постановлення окремої ухвали відповідач зазначив, що подане ним клопотання до Печерського районного суду міста Києва про виправлення помилки у виданому виконавчому листі не було долучено до матеріалів справи та не вирішено перед направлення справи до ВС для розгляду касаційної скарги.

Перевіряючи обґрунтованість вказаної заяви, ВС вирішив звернути увагу голови Печерського районного суду міста Києва та керівника апарату суду на організацію роботи при вирішенні питання про направлення справ до судів вищих інстанцій за наявності невирішених процесуальних клопотань [].

5. Контрольно-кримінальна – вид окремої ухвали, яка приймається з метою проведення перевірки наявності ознак кримінального правопорушення (ч. 9 ст. 249 КАС України).

Положення про постановлення окремої ухвали суду у разі виявлення судом під час розгляду справи ознак кримінального правопорушення міститься також у Цивільному кодексі України (ЦК України). Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 342 ЦК України якщо під час судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час примусової госпіталізації або, незалежно від наявності заяви особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час примусової госпіталізації, суддя зобов'язаний забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи та надіслати відповідному органу досудового розслідування окрему ухвалу щодо необхідності проведення дослідження фактів застосування насильства та вжиття необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством [].

Наприклад, ВС під час розгляду справи № 9901/355/19 за позовом судді до ВРП про визнання діяльності протиправною і скасування рішення та зобов'язання вчинити дії постановив Окрему ухвалу від 10 жовтня 2019 р., яку направив до органів прокуратури.

Зокрема, ВС встановив, що у рішенні у цій справі ВС дійшов висновку про правомірність рішення ВРП, у якому, зокрема, зазначено про відсутність фактів втручання у діяльність судді щодо здійснення нею правосуддя. Однак, у рішенні ВРП зазначено, що перевірка, викладених у зверненні позивачки обставин, належить до компетенції правоохоронних органів.

З огляду на зазначене, ВС постановив Окрему ухвалу, яку направив до прокуратури для вжиття заходів щодо встановлення наявності/відсутності ознак кримінального правопорушення чи адміністративного правопорушення стосовно дій фізичної особи відносно відповідного судді [].

Непоодинокими є приклади постановлення окремих ухвал ВС у господарському судочинстві.

Зокрема, в Окремій ухвалі від 18 вересня 2018 р. у справі № 905/181/18 ВС зазначив, що зі встановлених судами обставин вбачається, що зміна місцезнаходження юридичної особи, зміна керівника та прийняття рішення про ліквідацію юридичної особи відбулося в один день. У той же час, кредиторська заборгованість боржника виникла в тому числі на підставі кредитного договору на значну суму. При цьому головою ліквідаційної комісії встановлена відсутність будь-яких активів боржника, які б очевидно мали виникнути у товариства внаслідок господарської діяльності із кредитними коштами.

Зазначені факти, за висновком ВС, вказують на імовірну наявність в діях службових осіб товариства ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 219 Кримінального кодексу України (КК України; доведення до банкрутства), що стало підставою для повідомлення Генеральної прокуратури України щодо виявлення ознак кримінального правопорушення [].

У справі № 904/4592/15 ВС постановив Окрему ухвалу від 7 червня 2018 р., в якій звернув увагу на те, що, заперечуючи проти заявлених грошових вимог, банк, як сторона у справі, у відзиві на касаційні скарги, а також представник боржника та представник банку в засіданні суду, висловили сумніви щодо існування правовідносин між сторонами за договорами, оскільки у справі відсутні оригінали договору купівлі-продажу та договору поставки, додатки до них та первинні документи.

З огляду на це, задля запобігання зловживанню кредитором своїми правами під час здійснення провадження у справі про банкрутство, уникнення сумнівів щодо реального існування кредиторської заборгованості однієї сторони перед іншою, а також перевірки правдивості відомостей, зазначених у поданих до суду фінансових документах, та можливо наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого КК України, враховуючи, що суд касаційної інстанції, позбавлений процесуальної можливості самостійно встановити наявність або відсутність складу кримінального правопорушення, передбаченого КК України, в діях зазначених осіб, ВС постановив Окрему ухвалу, якою звернувся до Генеральної прокуратури України для перевірки вказаних відомостей [].

Аналогічних висновків дійшов ВС, постановляючи Окрему ухвалу від 12 квітня 2018 р. у справі № 914/3004/16 про банкрутство. Зокрема, ВС виявив, що за твердженням банку, є всі підстави вважати договір поставки між двома юридичними особами таким, що укладений без наміру створення правових наслідків, а лише з метою створення уявлення про існування кредиторської заборгованості, заради контролю процедури банкрутства через комітет кредиторів. Також банк вказав на пов'язаність осіб боржника та кредитора, посиляючись на те, що ці товариства зареєстровані за однією адресою, в накладних (поданих як доказ поставки) зазначено одну адресу поставки, рахунки товариств відкриті в одному й тому ж банку [].

В Окремій ухвалі від 5 травня 2018 р. у справі № 916/855/16 ВС встановив, що підприємство як сторона у цій справі звернулось з касаційною скаргою, в якій просило скасувати постанову суду апеляційної інстанції та прийняти нове рішення, яким відмовити позивачеві у задоволенні позовних вимог. У подальшому від підприємства надійшла заява про відмову від касаційної скарги, однак, у судовому засіданні директор підприємства заперечив підписання такої заяви та її направлення на адресу ВС, а також вказав на невідповідність відтиску печатки підприємства, який проставлений на заяві про відмову від касаційної скарги, дійсному відтиску.

З огляду на вищезазначене, ВС постановив Окрему ухвалу від 5 травня 2018 р., в якій звернувся до Генеральної прокуратури України з метою перевірки наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК України, а саме – підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів [].

Окрема ухвала ВС від 8 травня 2018 р. у справі № 922/3393/17 стосувалася можливого вчинення товариством – відповідачем у справі порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого п. 4 ч. 2 ст. 6, п. 1 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів [].

Крім того, Окрема ухвала була постановлена ВС у справі № 913/982/17, яка стосувалася компенсації витрат, понесених Міністерством юстиції України на виконання рішення Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) від 6 жовтня 2011 р. у справі «Агрокомплекс проти України».

Зокрема, Міністерство юстиції України протягом розгляду справи неодноразово вказувало на наявність «схеми» передачі акцій у статутний капітал Агрокомплексу та наголошувало, що інше товариство було створено для реалізації так званої «компенсації» боргу перед Агрокомплексом акціями, які не мали економічної цінності, всупереч волі останнього, що надалі потягло прийняття ЄСПЛ рішень проти України.

Оскільки вказане може свідчити про можливу наявність в діях посадових та службових осіб, вказаних у поясненнях позивача, умислу на завдання шкоди охоронюваним законом майновим правам та інтересам юридичних осіб, а також держави, що в свою чергу може свідчити про наявність в діях відповідних осіб складу кримінального правопорушення, ВС постановив Окрему ухвалу від 23 квітня 2019 р., якою звернувся до Генеральної прокуратури України з метою перевірки, наведених Міністерством юстиції України фактів [].

Окрема ухвала від 11 березня 2019 р. була постановлена ВС у справі № 922/1528/18, яка стосувалася визнання позивача переможцем електронних торгів (аукціону) та зобов'язання укласти договори відступлення права вимоги за кредитним та іпотечним договором та визнання укладеними договорів про відступлення прав вимоги.

Переглядаючи рішення судів першої та апеляційної інстанцій у цій справі у касаційному порядку, ВС встановив, що проведення електронних торгів (аукціонів) з продажу активів банку, що ліквідується, вказують на імовірну наявність в діях службових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію банку та службових осіб банку ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 190 КК України (Шахрайство), а саме щодо почергового продажу одного і того ж майна банку на електронних торгах з отриманням у межах кожних торгів гарантійних внесків та їх подальшим неповерненням [].

Ще одним прикладом є Окрема ухвала від 29 січня 2019 р. у справі № 914/1362/17, в якій ВС звернув увагу Генеральної прокуратури України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Державної служби геології та надр України, Державної фіскальної служби України на ймовірну наявність у діях службових осіб товариств та державного підприємства – учасників цієї справи, ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 240 КК України (Порушення правил охорони або використання надр).

Такі висновки ґрунтувались на тому, що зі встановлених у цій справі обставин, вбачалось укладення договору між товариством, якому було надано спеціальний дозвіл на користування надрами, та іншим суб'єктом господарювання, за яким сторони зобов'язались об'єднати свої вклади і спільно діяти з метою забезпечення організації та виконання умов спеціального дозволу задля здійснення геологічного вивчення та дослідно-промислової розробки ділянки надр на певній території. Водночас, ВС звернув увагу, що ч. 2 ст. 14 Закону України «Про нафту і газ» передбачено положення, згідно з якими власник спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами не може дарувати, продавати або в інший спосіб відчужувати права, надані йому спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами, іншій юридичній чи фізичній особі, в тому числі передавати їх до статутних капіталів створюваних за його участю суб'єктів господарювання, а також вноситись як вклад у спільну діяльність. З огляду на це, ВС зробив висновок про ймовірне порушення сторонами положень вищезазначеної норми права [].

У цивільному судочинстві є приклади постановлення ВС окремих ухвал, зокрема, з огляду на встановлення ознак таких правопорушень, як підроблення судового рішення, вчинення дій при наявності конфлікту інтересів та ін.

Зокрема, в Окремій ухвалі від 23 січня 2019 р. у справі № 199/5284/15-ц, ВС звернув увагу на встановлення у цій справі факту виготовлення та надання особі підробленого судового рішення із використанням печатки, яка на своєму відтиску містить найменування Амур-Нижньодніпровського суду м. Дніпропетровська. Враховуючи, що належне розслідування зазначених обставин має істотне значення для підтримання авторитету правосуддя та недопущення подібних фактів в подальшому, ВС постановив Окрему ухвалу, в якій звернув увагу на необхідність здійснення органами прокуратури належного нагляду за розслідуванням кримінального провадження Амур-Нижньодніпровським РВ Дніпропетровського МУ м. Дніпропетровська Дніпропетровської області [].

У справі № 664/491/16-а ВС постановив Окрему ухвалу від 18 липня 2018 р., якою довів до відома Національного агентства з питань запобігання корупції факт подання у цій справі клопотання про закриття

касаційного провадження фізичною особою, яка має особисту зацікавленість у разі закриття касаційного провадження (недопуску справи до касаційного перегляду).

ВС зазначив, що не має повноважень встановлювати наявність у цієї особи приватного інтересу та конфлікту інтересів при поданні такого клопотання та звернувся до Національного агентства з питань запобігання корупції з метою з'ясування наявності у фізичної особи приватного інтересу та конфлікту інтересів при поданні клопотання про відмову від касаційної скарги Цюрупинської районної ради і закриття касаційного провадження з перегляду судових рішень у справі № 664/491/16-а [].

6. Засіб забезпечення виконання судового рішення – вид окремої ухвали, яку суд постановляє за наявності підстав для задоволення заяви про визнання протиправними рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень – відповідача у справі, прийнятих або вчинених ним на виконання судового рішення (ч. 6 ст. 383 КАС України).

Зокрема, відповідно до ч. 6 ст. 383 КАС України (визначає порядок визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання рішення суду), за відсутності обставин протиправності відповідних рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень – відповідача та порушення ним прав, свобод, інтересів особи – позивача, суд залишає заяву без задоволення. За наявності підстав для задоволення заяви суд постановляє ухвалу в порядку, передбаченому ст. 249 цього Кодексу.

Наприклад, ВС постановив Окрему ухвалу від 12 вересня 2019 р. у справі № 910/4756/18, якою звернув увагу Державної казначейської служби України на необхідність вчинення дій, передбачених чинним законодавством, з обов'язкового виконання рішення суду.

ВС у цій справі встановив, що, незважаючи на обов'язковість виконання рішення суду, Управлінням Державної казначейської служби України як суб'єктом владних повноважень, на який покладено обов'язок з виконання рішення про стягнення коштів з державних органів, державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ, не виконано це рішення [].

Іншим прикладом є справа № 183/775/14-ц, яка стосувалася державної реєстрації права власності та у якій ВС частково задовольнив касаційну скаргу позивача, скасував постанову суду апеляційної інстанції у частині відмови у задоволенні позовних вимог та ухвалив у цій частині нове рішення, яким позов задовольнив частково, а саме – визнав за позивачем у порядку спадкування за заповітом право на 1/2 частку у праві спільної часткової власності на домоволодіння.

Однак, державний реєстратор за зверненням особи на виконання судового рішення зупинила розгляд заяви позивача, мотивуючи це рішення необхідністю звернення до суду для усунення недоліків судового рішення, що перешкоджають здійсненню державної реєстрації прав на нерухоме майно.

З огляду на це, ВС постановив Окрему ухвалу від 7 жовтня 2020 р. у справі № 183/775/14-ц, якою інформував Міністерство юстиції України про допущені при виконанні постанови ВС порушення законодавства державним реєстратором, оскільки його рішення суперечить законодавству та, фактично, є відмовою провести державну реєстрацію набуття права власності на нерухоме майно на виконання судового рішення, що набрало законної сили, порушує права фізичної особи [].

Крім того, ВС постановив Окрему ухвалу від 17 червня 2021 р. у справі № 922/605/15, якою звернув увагу на факт безпідставного та систематичного невиконання товариством – відповідачем у справі вимог суду про витребування документів щодо проведення повторного аукціону з продажу майна товариства, що вказує на зловживання відповідачем процесуальними правами [].

7. Окрема ухвала як реакція суду на факти порушення законодавства про вибори чи референдум – вид окремої ухвали, яку суд постановляє з метою припинення порушення законодавства про вибори чи референдум (ст. 278 КАС України).

Зокрема, відповідно до ст. 278 КАС України у разі виявлення порушень законодавства про вибори чи референдум, що можуть бути підставою для притягнення до відповідальності не за правилами цього Кодексу, суд постановляє окрему ухвалу з повідомленням про наявність таких порушень і надсилає її до органів чи осіб, уповноважених вжити у зв'язку з цим заходів, встановлених законом.

Наприклад, ВС постановив Окрему ухвалу від 18 квітня 2018 р. у справі № 826/14565/17 стосовно суддів Окружного адміністративного суду м. Києва з огляду на порушення права осіб на належний розгляд їх справи упродовж розумного строку судом, встановленим законом. ВС встановив, що ця справа була розглянута без урахування особливостей, визначених ст. 172 КАС України (в редакції, що була чинною до 15.12.2017), для розгляду справ, пов'язаних з виборчим процесом.

Про допущені Окружним адміністративним судом міста Києва порушення норм процесуального права при постановленні ухвали у справі № 826/14565/17 ВС повідомив Окружний адміністративний суд міста Києва для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли цим порушенням [].

В Окремій ухвалі від 27 травня 2019 р. у справі № 215/1472/19(2-а/215/125/19) ВС дійшов висновку, що суд першої інстанції штучно створив умови для порушення відповідачем строку звернення до суду, який не може бути поновлений, чим було обмежено право відповідача на доступ до правосуддя.

Зокрема, у цій Окремій ухвалі ВС звернув увагу на те, що у резолютивній частині рішення суд першої інстанції зазначив, що воно може бути оскаржено безпосередньо до Третього апеляційного адміністративного суду протягом тридцяти днів з дня складення повного судового рішення.

Водночас, оскільки ця справа стосувалася виборчого процесу, то мала бути застосована ч. 2 ст. 278 КАС України, якою встановлено, що апеляційні скарги на судові рішення за наслідками розгляду справ, визначених ст.ст. 273-277 цього Кодексу, можуть бути подані у дводенний строк з дня їх проголошення, а на судові рішення, ухвалені до дня голосування, - не пізніш як за чотири години до початку голосування.

Таким чином суд першої інстанції, зазначивши в резолютивній частині рішення 30-денний строк на оскарження рішення, порушив норми ч.2 ст. 278 КАС України. З огляду на це, ВС постановив Окрему ухвалу відносно судді та надіслав її голові суду для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону [].

Досліджуючи судову практику постановлення окремих ухвал, необхідно зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 287 ГПК України, ч. 3 ст. 328 КАС України та ч. 3 ст. 389 ЦПК України окремі ухвали, постановлені судом апеляційної інстанції, можуть бути оскаржені у касаційному порядку окремо від судового рішення. Водночас, як слідує з положень ч. 2 ст. 287 ГПК України, ч. 2 ст. 328 КАС України та ч. 2 ст. 389 ЦПК України, окремі ухвали, постановлені судом першої інстанції, після їх перегляду апеляційним судом, не можуть бути окремо від судового рішення оскаржені у касаційному порядку.

Зокрема, у судовій практиці зустрічаються випадку скасування ВС окремої ухвали, постановленої судами апеляційних інстанцій, з огляду на порушення порядку її постановлення або недостатню умотивованість.

Наприклад, ВС у результаті перегляду справи № 201/2762/18-ц у касаційному порядку постановою від 5 червня 2019 р. скасував окрему ухвалу судді Дніпровського апеляційного суду від 21 лютого 2019 р.

У цій справі апеляційний суд постановив Окрему ухвалу, якою інформував про факти порушень вимог діючого законодавства України суддею суду першої інстанції та довів до відома ВРП, що з метою недопущення порушень вимог процесуального закону слід здійснити перевірку цього судді.

Окрема ухвала апеляційного суду мотивована тим, що суддя першої інстанції двічі поспіль порушив вимоги ЦПК України, а саме – направляв до суду апеляційної інстанції виділені матеріали цивільної справи, незважаючи на ухвали апеляційного суду, якими виділені матеріали цивільної справи поверталися до суду першої інстанції для усунення недоліків щодо належного її оформлення перед надсиланням до апеляційного суду.

Суддя, щодо якого постановлено Окрему ухвалу, оскаржив її до ВС. Розглядаючи цю скаргу, ВС звернув увагу, що ст. 385 ЦПК України, яка передбачає право постановлення окремої ухвали судом апеляційної інстанції, знаходиться в параграфі 3 Глави 1 Розділу V ЦПК України, який врегульовує порядок апеляційного розгляду, а не вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

Крім того, ВС дійшов висновку, що оскаржена Окрема ухвала суду апеляційної інстанції постановлена неналежним складом суду, не у нарадчій кімнаті, не за результатом розгляду справи по суті, тобто не у порядку, встановленому ст.ст. 262, 385 ЦПК України, а тому підлягає скасуванню [].

Також можна навести постанову ВС від 22 січня 2020 р. у справі № 242/4807/17, якою скасовано Окрему ухвалу, постановлену судом апеляційної інстанції та направлену на адресу прокурора для організації досудового розслідування та перевірки наявності у діях ліквідатора складу посадового злочину.

У цій справі суд апеляційної інстанції постановив Окрему ухвалу, яку мотивовано тим, що при апеляційному розгляді цивільної справи було встановлено, що нежитлове приміщення, яке перебуває у володінні комунального підприємства, належить територіальній громаді відповідної міської ради, тобто знаходиться у комунальній власності.

При банкрутстві комунального підприємства ліквідатор підприємства, зловживаючи своїми посадовими обов'язками, продав фізичній особі нерухоме майно, що на праві власності належить територіальній громаді відповідної міської ради. Апеляційний суд зробив висновок, що у діях ліквідатора може бути склад посадового злочину, що можливо перевірити в ході досудового слідства, а тому необхідно повідомити прокурора для організації досудового розслідування.

Не погоджуючись з Окремою ухвалою, ліквідатор звернувся до ВС з касаційною скаргою. Розглядаючи цю скаргу, ВС зазначив, що тлумачення ч. 1 ст. 262 ЦПК України свідчить, що суд постановляє окрему ухвалу лише тоді, якщо встановить порушення певним органом чи іншою особою вимог законодавства або недоліки в їхній діяльності під час вирішення спору.

На підставі аналізу оскаржуваної Окремої ухвали апеляційного суду, ВС дійшов висновку про те, що при її постановленні апеляційний суд не зазначив, норми якого закону чи нормативно-правового акта порушив ліквідатор. За таких обставин, ВС зауважив, що суд апеляційної інстанції зробив неправильний висновок про постановлення окремої ухвали та задовольнив касаційну скаргу ліквідатора, скасувавши Окрему ухвалу апеляційного суду [].

Важливим питанням, яке потребує розкриття у межах цієї теми, є питання щодо механізму забезпечення виконання окремої ухвали. З цього приводу, передусім, варто зауважити, що окрема ухвала як вид судового рішення є обов'язковою до виконання на підставі ст. 129 Конституції України, ст. ст. 2, 18 ГПК України, ст. ст. 2, 14 КАС України, ст. ст. 2, 18 ЦПК України, ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Крім того, у ч. 5 ст. 249 КАС України зазначено, що з метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Аналогічні положення містяться у ч. 7 ст. 246 ГПК України та ч. 7 ст. 262 ЦПК України.

Важливо також зазначити, що за невиконання окремої ухвали передбачена адміністративна або кримінальна відповідальність.

Зокрема, згідно зі ст. 185-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду - тягнуть за собою накладення штрафу у від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

За приписами п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в ст. ст. 218-221 цього Кодексу, протоколи про правопорушення мають право складати, зокрема уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції) (ст. 185-4-185-9).

Відповідно до ст. 221 КУпАП судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені, зокрема ст. ст. 183-1 – 185-11 цього Кодексу [].

Крім того, ст. 382 КК України передбачає такі склади злочину, як: 1) умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню; 2) ті самі дії, вчинені службовою особою; 3) дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб; 4) умисне

невиконання службовою особою рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України та умисне недодержання нею висновку Конституційного Суду України [].

До того ж необхідно зауважити, що згідно з п. 15 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» встановлено, що дисциплінарними проступками є, зокрема, прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановях ВС, щодо якого судом винесено окрему ухвалу [].

Водночас, процесуальне законодавство не визначає механізму здійснення судового контролю за виконанням окремої ухвали суду, а відповідно до судової практики безпідставним є звернення до суду з вимогою щодо зобов'язання суб'єкта владних повноважень виконати окрему ухвалу.

Зокрема, такий висновок міститься у постанові ВП ВС від 19 лютого 2020 р. у справі № 560/4030/18, в якій підприємство звернулося до суду із позовом про визнання протиправною бездіяльності обласної державної адміністрації щодо невиконання вимог окремої ухвали суду.

У цій справі Рівненський апеляційний господарський суд на підставі ст. 246 ГПК України постановив Окрему ухвалу, відповідно до якої розпорядження голови районної державної адміністрації, яким надано в постійне користування державному підприємству земельні ділянки, прийняте з перевищенням повноважень та суперечить вимогам ст. ст. 17, 122 Земельного кодексу України. Суд указав, що обласній державній адміністрації необхідно вжити відповідні організаційно-правові заходи щодо реалізації приписів ч. 3 ст. 43 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», якою встановлено, що розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного Суду України, іншим актам законодавства або є недоцільними, неекономічними, неефективними за очікуваними чи фактичними результатами, скасовуються Президентом України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або в судовому порядку.

Суд ухвалив надіслати Окрему ухвалу голові обласної державної адміністрації; повідомити голову обласної державної адміністрації про порушення вимог законодавства районною державною адміністрацією при винесенні розпорядження голови про надання в постійне користування державному підприємству земель лісгосподарського призначення на території відповідного району для вжиття відповідних організаційно-правових заходів; про вжиття вказаних заходів повідомити Рівненський апеляційний господарський суд у місячний строк з дня отримання цієї ухвали.

Однак ця Окрема ухвала не була виконана належним чином, з огляду на що позивач звернувся до адміністративного суду з вимогою визнати протиправною бездіяльність обласної державної адміністрації та зобов'язати виконати вимоги Окремої ухвали.

Судами першої та апеляційної інстанцій було відмовлено у відкритті провадження у цій справі, оскільки, на думку судів, предметом спірних правовідносин є невиконання окремої ухвали суду, постановленої у порядку господарського судочинства, а тому цю справу належить розглядати у такому ж порядку, тобто господарськими судами.

ВС передав цю справу на розгляд ВП ВС на підставі ч. 6 ст. 346 КАС України.

Переглядаючи цю справу у касаційному порядку, ВП ВС виходила з аналізу положень ч. 2 ст. 18, ч. 7 ст. 246 ГПК України та ст. 185-6 КУпАП, на підставі якого зазначила, що законодавчо презюмується як обов'язковість виконання вимог окремої ухвали, так і відповідальність у разі її невиконання.

При цьому ВП ВС дійшла висновку, що КАС України не передбачає можливості звернення з позовом у порядку адміністративного судочинства із вимогою про зобов'язання суб'єкта владних повноважень виконати приписи окремої ухвали суду; захист прав позивача в такий спосіб не може бути реалізований з огляду на те, що у спірних правовідносинах орган державної влади не реалізовує владні управлінські функції щодо позивача, між сторонами у справі не виникли відносини влади і підпорядкування, адже суб'єкт владних повноважень діє або допускає бездіяльність щодо виконання вимог судового рішення, а не у правовідносинах із позивачем. Так само і норми ГПК України не передбачають можливості звернення до суду в порядку господарського судочинства із позовом про зобов'язання виконати вимоги окремої ухвали суду.

ВП ВС також виходила з того, що оскільки самою окремою ухвалою суду встановлено строки та порядок її виконання, законодавчо встановлена її обов'язковість до виконання та відповідальність за невиконання чи неналежне виконання, то така ухвала не потребує додаткових інструментів примусу до виконання, а зобов'язання до виконання такої ухвали не може бути самостійним предметом позову. На цій підставі ВП ВС дійшла висновку про необхідність внесення змін до мотивувальної частини рішення судів попередніх інстанцій шляхом виключення із них роз'яснення про розгляд цього спору в порядку господарського судочинства [].

Отже, процесуальне законодавство не визначає такої підстави для звернення до суду як невиконання вимог окремої ухвали, однак обов'язковість окремої ухвали як виду процесуального судового рішення зумовлює адміністративну або кримінальну відповідальність за її невиконання.

Водночас, деякі науковці звертають увагу на неефективність існуючих на сьогодні механізмів забезпечення виконання окремої ухвали суду.

Зокрема, Л. О. Медведик з цього приводу зазначає, що надсилання судом окремої ухвали органам, до повноважень яких, входить притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності, органу досудового розслідування чи прокурору – не забезпечує результату, без закріплення вимоги про необхідність їх чіткої, зворотної реакції; навіть встановлення строків для надання відповіді суду про вжиті заходи, не змінить небалого відношення будь-якої посадової особи [, с. 197].

Внаслідок недосконалості механізму забезпечення виконання окремої ухвали суду, надмірної завантаженості судів, яка перешкоджає їм здійснювати належний судовий контроль за виконанням вимог окремої ухвали, знижується ефективність останніх як інструменту усунення причин та умов, що зумовлюють виникнення однотипних спорів судових спорів.

Як приклад нехтування вимогами окремих ухвал суддя у відставці В. Юрченко наводить бездіяльність КМУ, який, зокрема, зобов'язаний встановити порядок виплати певної соціальної пільги або допомоги; відповідальність за таку бездіяльність КМУ лежить на судовій системі України, яка жодним чином не реагує ні на протиправні рішення КМУ, ні на таку ж протиправну його бездіяльність, не виносить жодної окремої ухвали на адресу КМУ чи до правоохоронних органів з приводу протиправної діяльності чи бездіяльності КМУ [].

До того ж варто зазначити, що у КАС України не врегульовано, за яким порядком здійснювати контроль за виконанням окремої ухвали.

Про недостатню дієвість відповідальності, що передбачена ст. 185-6 КУпАП, зазначає Л. О. Медведик. На думку науковця, штраф у розмірі від 340 до 850 грн, що встановлений санкцією цієї статті, явно не відповідає викликам сьогодення; вказана норма повинна бути переглянута законодавцем на предмет збільшення розміру штрафу. Поряд з цим, він також вважає за доцільне введення кримінальної відповідальності за повторне, без поважних причин нежиття заходів щодо виконання вимог окремої ухвали суду.

До того ж, слушною є думка Л. О. Медведика про те, що положення процесуальних кодексів України потребують спрощення дублюючих по суті одна одну частин норми про окрему ухвалу суду та усунення невмотивованої черговості між вибором та обов'язком суду її постановляти [, с. 200].

Про недостатню ефективність адміністративної відповідальності за невиконання вимог окремої ухвали суду, що визначена ст. 185-6 КУпАП, свідчить також практика застосування цієї норми.

Наприклад, у справі № 440/3696/20 особа звернулася до суду з позовом до ГУ Національної поліції України, в якому, зокрема, просила визнати протиправною бездіяльність відповідача щодо нескладання протоколу за ст. 185-6 КУпАП щодо службових осіб ГУ ПФУ, які не усунули порушення закону, зазначені в окремій ухвалі суду, та зобов'язати ГУ Національної поліції України здійснити відповідні дії щодо складання протоколу та його направлення разом з матеріалами адміністративної справи за підсудністю.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні цієї частини позовних вимог, виходячи з положень ст. 254 КУпАП та ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію», з аналізу яких вбачається, що підставою для складання протоколу про адміністративне правопорушення відносно конкретної особи є

висновок уповноваженої особи, який вона робить на підставі власної оцінки фактичних обставин справи, оцінюючи докази за своїм внутрішнім переконанням, які можуть свідчити про вчинення правопорушення.

На цій підставі суди дійшли висновку, що саме до компетенції вказаної уповноваженої особи віднесено вирішення питання щодо наявності підстав для складення протоколу про адміністративне правопорушення. Оскільки відповідачем в межах своїх дискреційних повноважень не встановлено факту вчинення адміністративного правопорушення посадовими особами пенсійного органу, суди зазначили про відсутність підстав для задоволення позову у цій частині [].

Інша справа № 360/5035/19 стосувалася визнання протиправним та скасування розпорядження міського голови щодо розподілу обов'язків між міським головою, секретарем міської ради, першим заступником, заступниками міського голови та керуючим справами (секретарем) виконкому у частині, що стосувалася позивача. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову та, крім того, постановив Окрему ухвалу від 24 лютого 2020 р. для реагування та вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону, шляхом приведення п. 30 розділу I спірного розпорядження у відповідність до вимог ст. 50 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [].

З огляду на невиконання у встановлений судом строк вимог Окремої ухвали, суд першої інстанції наклав на міського голову штраф. Не погоджуючись з ухвалою про накладення штрафу за невиконання вимог Окремої ухвали, відповідач звернувся з апеляційною скаргою до суду.

У постанові від 2 червня 2020 р. суд апеляційної інстанції задовольнив апеляційну скаргу відповідача та скасував оскаржувану ухвалу. Суд зазначив, що, враховуючи приписи ст. 72 КАС України, невиконання окремої ухвали суду, не можна ототожнювати з неповідомленням суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин, а тому не можна у даному, конкретному випадку застосовувати п. 3 ч. 1 ст. 149 КАС України, як підставу для застосування штрафу. Суд також наголосив, що відповідальність за невиконання вимог окремої ухвали визначена ст. 185-6 КУпАП та ст. 382 КК України [].

Аналогічних висновків суди апеляційної інстанції дійшли у постановях від 6 листопада 2019 р. у справі № 857/9812/19 [] та від 12 січня 2021 р. у справі № 501/536/17 [], в яких також було скасовано постановлені судами першої інстанції ухвали про застосування заходів процесуального примусу за невиконання вимог окремих ухвал.

З огляду на наведені приклади можна дійти висновку, що за виконанням окремої ухвали не може бути встановлено судового контролю у порядку, визначеному ст. 282 КАС України.

У справі № 3/552/1174/20 Київський районний суд м. Полтави за результатом розгляду справи про адміністративні правопорушення щодо вчинення начальником відділу з питань призначення та перерахунку пенсій військовослужбовців та деяких інших категорій громадян правопорушення за ст. 185-6 КУпАП, дійшов висновку про наявність у діях посадової особи складу відповідного правопорушення та визнав винною особу за ст. 185-6 КУпАП. Проте, з огляду на закінчення на момент розгляду справи строку притягнення до відповідальності згідно ст. 38 КУпАП закриття провадження у справі.

Однак, переглядаючи цю справу в апеляційному порядку, суд апеляційної інстанції у постанові від 3 грудня 2020 р. скасував постанову суду першої інстанції. Суд виходив з того, що в оскаржуваній постанові суду першої інстанції взагалі не вказано, у чому полягає порушення та не зазначено про наявність бездіяльності щодо нежиття заходів для усунення встановлених порушень. Об'єктивна сторона інкримінованого правопорушення полягає в бездіяльності, тобто в пасивних діях, а саме повному ігноруванні окремої ухвали. При цьому об'єктивна сторона правопорушення у даній справі відсутня з огляду на те, що посадовою особою вчинялось ряд дій в межах передбачених посадовою інструкцією та Положенням про Пенсійний фонд України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280, а саме – направлено лист до ПФУ та складено розпорядження на підставі листа-відповіді ПФУ щодо окремої ухвали. У зв'язку з відсутністю об'єктивної сторони правопорушення, відсутній і склад адміністративного правопорушення [].

Як приклад складності притягнення особи до кримінальної відповідальності за невиконання вимог окремої ухвали можна навести кримінальну справу № 711/4692/15-к, в якій ухвалою суду першої інстанції,

залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, відмовлено у задоволенні скарги особи на бездіяльність прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення, передбачене ст. 382 КК України, до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР).

Ухвалюючи таке рішення, суди зазначили, що невжиття прокурором заходів щодо окремої ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 15 травня 2014 р., не є приводом для внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення за ст. 382 КК України, оскільки об'єктивних відомостей про залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду і невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасну відповідь на окрему ухвалу суду наразі не встановлено, і конкретних заяв чи повідомлень про це від скаржника не подавалося. Також суди зазначили, що за невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, а саме залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасну відповідь на окрему ухвалу суду, ст. 185-6 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність [].

У контексті цього дослідження також варто згадати ухвалу Північно-Західного апеляційного господарського суду від 6 лютого 2019 р. у справі № 924/1045/17, в якій суд розглядав повідомлення позивача про невиконання відповідачем вимог Окремої ухвали Рівненського апеляційного господарського суду від 16 серпня 2018 р.

Розглянувши матеріали повідомлення, суд дійшов висновку про невиконання відповідачем вимог Окремої ухвали Рівненського апеляційного господарського суду від 16 серпня 2018 р., про що повідомив Головне управління Національної поліції для визначення підстав для притягнення відповідальної за виконання окремої ухвали особи до відповідальності за ст. 185-6 КУпАП [].

Наведені приклади судової практики свідчать про недостатню розробленість механізму забезпечення виконання окремої ухвали суду та, відповідно, необхідність законодавчого регулювання інституту окремої ухвали, зокрема, в адміністративному судочинстві.

З цієї метою необхідно розглянути можливість внесення таких змін та доповнень до ст. 249 КАС України: 1) поділити на дві окремі статті – в одній з яких визначити особливості постановлення окремої ухвали на підставі виявлення під час розгляду справи порушення суб'єктом владних повноважень чи іншою особою вимог законодавства; у другій – передбачити постановлення окремої ухвали у разі виявлення під час розгляду справи неналежного законодавчого урегулювання спірних правовідносин; 2) визначити механізм перегляду окремої ухвали ВС.

Такі зміни б дозволили суду звертати увагу, зокрема, Верховної Ради України на відсутність урегульованості на рівні закону певних суспільно-управлінських відносин.

Для прикладу можна навести постанову від 18 серпня 2022 р. у справі № 990/94/22, в якій ВП ВС відмовила у задоволенні апеляційної скарги на рішення ВС, яким відмовлено у задоволенні позову до Верховної Ради України про зобов'язання привести нормативне регулювання, установлене ст. ст. 81, 82 Кримінального кодексу України, у відповідність із Конституцією України, рішеннями ЄСПЛ та Рішенням КСУ від 16 вересня 2021 р. № 6-р(II)/202.

Розглядаючи цю справу, ВП ВС погодилася з висновком суду першої інстанції про те, що дії Верховної Ради України щодо реалізації законотворчої функції (розгляд законопроекту шляхом голосування) не є владно-управлінськими, відтак предмет позову не підпадає під контроль суду адміністративної юрисдикції; вимога позивачів про зобов'язання парламенту привести нормативне регулювання, установлене положеннями Кримінального кодексу України, у відповідність із Конституцією України, рішеннями ЄСПЛ пов'язана саме із вчиненням Верховною Радою України дій, які віднесені до законотворчої діяльності, контроль за якою, як указано вище, знаходиться поза межами компетенції суду адміністративної юрисдикції [].

Вищенаведений приклад свідчить про те, що у ВС наразі відсутні важелі впливу на парламент, зокрема, щодо можливості звернути увагу останнього про наявність законодавчих прогалин або недоліків у регулювання певних правовідносин.

Крім того, необхідно розглянути можливість за прикладом ст. 246 ГПК України та ст. 262 ЦПК України доповнити ст. 249 КАС України положенням про можливість постановлення окремої ухвали щодо юридичної особи, якщо суд при вирішенні спору виявить порушення законодавства або недоліки у діяльності такої юридичної особи, а також щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких входить притягнення вказаних осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність у діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення; щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, підробки доказів та направляє її прокурору чи органу досудового розслідування.

Висновки. Проведене у цій статті дослідження дає підстави зробити наступні висновки.

1. Окрему ухвалу можна розглядати у широкому та вузькому значеннях.

У першому значенні окрема ухвала – це особливий вид судового рішення, яке безпосередньо не спрямоване на вирішення процесуальних питань під час розгляду та вирішення публічно-правового або приватно-правового спору, однак з її допомогою суд вирішує низку важливих питань, які, головним чином, спрямовані на забезпечення принципу законності як складової частини верховенства права (у діяльності всіх суб'єктів приватного та публічного права та безпосередньо судів), гарантії незалежності судової системи від законодавчої та виконавчої гілок влади (належного функціонування системи стримувань і противаг).

У вузькому розумінні окрема ухвала – це особливий вид судового рішення, яке лише опосередковано стосується суті розгляду та вирішення публічно-правового або приватно-правового спору, однак з її допомогою суд вирішує низку важливих питань, які, головним чином, спрямовані на попередження або усунення причин та умов, які зумовили виникнення конкретного судового спору з метою недопущення повторення подібних спорів у майбутньому.

2. Окрема ухвала в адміністративному судочинстві – це вид процесуального судового рішення, прийняття якого обумовлено метою попередження та припинення порушень, у тому числі адміністративних та кримінальних, виявлених під час розгляду справи, зі сторони суб'єкта владних повноважень, припинення зловживання процесуальними правами прокурором чи адвокатом, а також у разі допущення судом нижчої інстанції неправильного застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення; окрема ухвала є дієвим засобом усунення підстав та умов, що зумовлюють виникнення однотипних спорів, порушенню прав, свобод та інтересів учасників справи, а також є одним із засобів здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.

3. Окрему ухвалу в адміністративному судочинстві суд постановляє щодо суб'єкта владних повноважень – учасника справи, прокурора чи адвоката, судді.

На відміну від адміністративного судочинства, у господарському та цивільному судочинстві визначено більше широке коло суб'єктів, щодо яких суд може постановити окрему ухвалу, а саме: стосовно юридичної особи, яка допустила порушення законодавства або у діяльності якої виявлено недоліки, незалежно від того, чи є ця юридична особа учасником справи; щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, у разі порушення такими особами законодавства або наявності у їх діях (бездіяльності) ознак кримінального правопорушення; щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, підробки доказів.

4. Окрема ухвала як підстава притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності ґрунтується на положеннях п. 15 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу», відповідно до якої дисциплінарними проступками є, зокрема, прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановах ВС, щодо якого судом винесено окрему ухвалу.

Окрема ухвала також є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката чи прокурора; наявність колізії між КАС України та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

у частині, що стосується можливості притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності на підставі постановленої судом окремої ухвали (Закон дозволяє розпочати дисциплінарне провадження щодо адвоката лише на підставі належним чином оформленої та поданої скарги у той час, як процесуальні кодекси визначають, що таке провадження має бути здійснено на підставі окремої ухвали), на практиці зумовлює скасування ВКДКА рішень КДКА про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності на підставі постановленої судом окремої ухвали, оскільки остання за формою не є скаргою у розумінні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

5. У судовій практиці сформувався сталий підхід, відповідно до якого правова природа окремої ухвали виявляється у таких її ознаках: а) її постановлення є правом, а не обов'язком суду; б) є процесуальним засобом необхідного належного реагування (судового впливу) на порушення законності, а також причини та умови, що цьому сприяли, які виявлені судом саме під час судового розгляду.

Окремі ухвали, постановлені стосовно суддів, характеризуються тим, що: а) право суду на постановлення окремої ухвали пов'язане з наявністю у нього на розгляді конкретної справи та виявленням порушень, допущених судом нижчої інстанції при розгляді цієї справи; б) її може бути постановлено відповідним судом при закінченні ним розгляду справи в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права; в) її постановлення у порядку нагляду за діяльністю інших судів, окремо від процесу розгляду справи, суперечить положенням Конституції України та процесуального закону.

6. Аналіз практики постановлення окремої ухвали ВП ВС свідчить про те, що: повноваження ВП ВС постановити окрему ухвалу слід розуміти таким чином, що її може бути постановлено при закінченні розгляду справи, переданої до ВП ВС, на підставах, передбачених ст. 346 КАС України; ВП ВС може постановити окрему ухвалу у межах здійснення перегляду судових рішень у касаційному порядку в разі допущення судом нижчої (першої або апеляційної) інстанції порушення норм матеріального або процесуального права; ВП ВС входить до складу ВС і не є судом вищої інстанції відносно Касаційного адміністративного суду, а тому й не наділена повноваженнями щодо постановлення окремих ухвал в разі допущення судом касаційної інстанції порушення норм матеріального або процесуального права при перегляді справ у касаційному порядку, перегляду чи будь-якого іншого втручання у діяльність касаційних судів, які діють у складі ВС.

7. Залежно від підстав постановлення окремі ухвали в адміністративному судочинстві можна класифікувати на такі види

1) профілактична або превентивна (вид окремої ухвали, підставою постановлення якої є запобігання повторному вчиненню правопорушень та/або виникнення інших спорів, яка може передбачати вказівку відповідному суб'єкту нормотворення розробити відповідний підзаконний нормативно-правовий акт або внести до нього зміни; звернути увагу на недоліки в роботі суб'єктів владних повноважень, зокрема, неправильне застосування (порушення) законодавства або неврахування висновків ВС (ч. 1 ст. 249 КАС України) поділяється на підвиди: а) окремі ухвали, спрямовані на удосконалення підзаконного регулювання; б) окремі ухвали, спрямовані на захист суспільного (публічного) інтересу; в) окремі ухвали, постановлені з метою звернення уваги на грубі або систематичні порушення законодавства зі сторони посадових осіб відповідного суб'єкта владних повноважень;

2) контрольно-дисциплінарна та адміністративна (вид окремої ухвали, метою постановлення якої є необхідність проведення уповноваженими суб'єктами владних повноважень перевірки правомірності дій, рішень або бездіяльності конкретної посадової особи та притягнення її, за наявності підстав, до дисциплінарної або адміністративної відповідальності (ч. 2 ст. 249 КАС України);

3) окрема ухвала як скарга на прокурора або адвоката (вид окремої ухвали, що приймається з метою проведення перевірки з боку спеціально створених суб'єктів владних повноважень законності діяльності прокурора або адвоката, а також з метою виявлення допущених прокурором або адвокатом порушень процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або інших порушень законодавства (ч. 3 ст. 249 КАС України);

4) окрема ухвала як скарга на суддю (вид окремої ухвали як реагування на неналежну роботу суду або судді, порушення законодавства і неврахування практики ВС, що містить вимогу про проведення з боку Вищої ради правосуддя перевірки діяльності судді, а також інформування Ради суддів та керівництво відповідного суду щодо необхідності звернути увагу на недоліки у роботі такого суду або судді (ч. 8 ст. 249 КАС України);

5) контрольно-кримінальна (вид окремої ухвали, яка приймається з метою проведення перевірки наявності ознак кримінального правопорушення (ч. 9 ст. 249 КАС України);

6) засіб забезпечення виконання судового рішення (вид окремої ухвали, яку суд постановляє за наявності підстав для задоволення заяви про визнання протиправними рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень – відповідача у справі, прийнятих або вчинених ним на виконання судового рішення (ч. 6 ст. 383 КАС України);

7) окрема ухвала як реакція суду на факти порушення законодавства про вибори чи референдум (вид окремої ухвали, яку суд постановляє з метою припинення порушення законодавства про вибори чи референдум (ст. 278 КАС України).

8. Для забезпечення виконання окремої ухвали законодавством передбачено, що суду повинен зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення, надіслати окрему ухвалу відповідним суб'єктам владних повноважень, до компетенції яких належить здійснення дій, зазначених в окремій ухвалі, органам досудового розслідування, прокуратурі, а також встановити строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання; процесуальне законодавство не визначає такої підстави для звернення до суду з позовом або скаргою як невиконання вимог окремої ухвали, однак обов'язковість окремої ухвали як виду процесуального судового рішення, у разі її невиконання, може бути підставою для притягнення винної особи до адміністративної або кримінальної відповідальності.

9. Внаслідок недосконалості механізму забезпечення виконання окремої ухвали суду, що перешкоджає їм здійснювати належний судовий контроль за виконанням вимог окремої ухвали, знижується ефективність останніх як інструменту усунення причин та умов, що зумовлюють виникнення однотипних спорів. Зокрема, до головних недоліків законодавчого регулювання порядку постановлення окремої ухвали слід віднести: 1) обмежене, у порівнянні з іншими видами судочинства, коло суб'єктів, щодо яких адміністративний суд може постановити окрему ухвалу; 2) відсутність механізму здійснення судового контролю за виконанням окремої ухвали, у тому числі шляхом накладення штрафу за її невиконання відповідно до ст. 382 КАС України; 3) не визначеність механізму перегляду окремої ухвали, постановленої ВС.

10. З метою удосконалення законодавчого регулювання механізму постановлення окремої ухвали в адміністративному судочинстві необхідно розглянути можливість внесення таких змін та доповнень до ст. 249 КАС України: 1) поділити на дві окремі статті – в одній з яких визначити особливості постановлення окремої ухвали на підставі виявлення під час розгляду справи порушення суб'єктом владних повноважень чи іншою особою вимог законодавства; у другій передбачити постановлення окремої ухвали у разі виявлення під час розгляду справи факту відсутності належного законодавчого регулювання відповідної сфери суспільно-управлінських правовідносин; 2) визначити механізм перегляду окремої ухвали ВС.

11. Для підвищення ефективності інституту окремої ухвали в адміністративному судочинстві доцільно розширити коло суб'єктів, щодо яких суд може постановити окрему ухвалу. Для цього необхідно розглянути можливість за прикладом ст. 246 ГПК України та ст. 262 ЦПК України доповнити ст. 249 КАС України положенням про можливість постановлення окремої ухвали щодо суб'єкта приватного права, якщо суд при вирішенні спору виявить порушення законодавства або недоліки у діяльності такої юридичної особи, а також щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, а також щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, підробки доказів.

Використана література:

Derham D.P. Precedent and the Decision of Particular Questions. The Law Quarterly Review. 1963. Vol. 79. P. 49.

Берназюк Я. О. Національні та міжнародні стандарти протидії зловживанню процесуальними правами під час вирішення публічно-правових спорів. Право і суспільство. 2021. № 5. С. 301-315.

Вовнюк В. Процесуальний перехідник. Судово-юридична газета. 2020. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/179091-protseualniy-perekhidnik>.

Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

Дорохіна Ю. А. Окрема ухвала суду як інструмент забезпечення законності: сутність, правові підстави, наслідки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2020. Том 31 (70). № 2. С. 65-70.

Звіт про здійснення правосуддя Верховним Судом за 2018 рік. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/stat_zvit_2018_zag.

Звіт про здійснення правосуддя Верховним Судом за 2019 рік. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/stat_zvit_2019_zag.

Звіт про здійснення правосуддя Верховним Судом за 2020 рік. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/stat_zvit_2020_zag.

Звіт про здійснення правосуддя Верховним Судом за 2021 рік. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/stat_zvit_2021_zag.

Коваленко Н. Окремі ухвали адміністративного суду як реакція на правопорушення. Соціальні права та їх захист адміністративним судом. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Київ, 4 вересня 2020 року). Київ: 2020. С. 328-333.

Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Мамченко Н. Відсутнє унормування механізму анулювання паспорта прив'язки тимчасової споруди: ВС виніс окрему ухвалу. Судово-юридична газета. 2021. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/224753-vidsutnye-unormuvannya-mekhanizmu-anulyuvannya-pasporta-privyazki-timchasovoyi-sporudi-vs-vinis-okremu-ukhvalu>.

Мамченко Н. Рішення Верховного Суду щодо «Укрпошти»: чи виконано окрему ухвалу. Судово-юридична газета. 2020. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/161463-rishennya-verkhovnogo-sudu-schodo-ukrposhti-chi-vikonano-okremu-ukhvalu>.

Медведик Л. О. Окрема ухвала та висновки (правові позиції) верховного суду як засоби адміністративної юрисдикції суду. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. 2018. Вип. 19. С. 196-201.

Окрема ухвала Великої Палати Верховного Суду від 10 грудня 2019 року у справі № 925/698/16. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87393940>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 1 грудня 2020 року у справі № 904/1103/20. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/93296182>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 10 жовтня 2019 року у справі № 9901/355/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84923662>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 11 березня 2019 року у справі № 922/1528/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80418505>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 12 вересня 2019 року у справі № 910/4756/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84284208>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 12 квітня 2018 року у справі № 914/3004/16. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73600963>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 13 березня 2019 року у справі № 904/7733/13. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80632842>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 14 липня 2021 року у справі № 757/14418/20-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98454240>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі №820/1293/16. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/77967666>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 16 червня 2021 року у справі № 1512/2-1226/11. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903511>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 17 червня 2021 року у справі № 922/605/15. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98391261>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 18 вересня 2018 року у справі № 905/181/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/76850289>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 18 квітня 2018 р. у справі № 826/14565/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73532655>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 18 липня 2018 року у справі № 664/491/16-а. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/75424313>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року у справі № 361/3818/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93081415>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року у справі № 381/4003/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93081417>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі № 429/3281/13-а. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96706615>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 23 вересня 2020 року у справі № 809/295/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91786526>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 23 квітня 2019 року у справі № 913/982/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81785492>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 23 листопада 2021 року у справі № 420/6285/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101332226>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 199/5284/15-ц. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79684541>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 761/15565/16-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79805802>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі №826/15785/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90029741>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 27 березня 2018 року у справі № 815/6470/16. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73044222>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 27 травня 2019 року у справі № 215/1472/19(2-а/215/125/19). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82002180>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 29 січня 2019 року у справі № 914/1362/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79687960>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі №820/2516/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/77636367>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 31 липня 2019 року у справі № 916/1573/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83431068>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 31 травня 2018 року у справі № 40/5005/7101/2011. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74570804>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 4 березня 2021 року у справі № 640/1498/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95315330>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 5 травня 2018 року у справі № 916/855/16. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73836505>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 7 жовтня 2020 року у справі № 183/775/14-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173334>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 7 червня 2018 року у справі № 904/4592/15. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74811696>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 8 травня 2018 року у справі № 922/3393/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74002613>.

Окрема ухвала Верховного Суду від 8 червня 2021 року у справі № 904/3550/20. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/97770868>.

Окрема ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 квітня 2021 року у справі № 743/1297/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/97005345>.

Окрема ухвала Верховного Суду України від 27 жовтня 2015 року у справі № 826/12252/14. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/53575041>.

Окрема ухвала Верховного Суду України від 7 грудня 2009 року у справі № 5-3173км09. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/6924409>.

Окрема ухвала Верховного Суду України від 8 жовтня 2017 року у справі А-40/250-03. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70068714>.

Окрема ухвала Вищого антикорупційного суду від 24 серпня 2022 року у справі № 991/2685/21. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/105886412>.

Окрема ухвала Львівського окружного адміністративного суду від 24 лютого 2020 року у справі № 360/5035/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87766186>.

Окрема ухвала Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 4 березня 2020 року у справі № 237/557/18-ц. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88337636>.

Окрема ухвала Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 вересня 2021 року у справі № 428/13541/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/100141517>.

Панова Н. С. Концепт державної адміністративної служби України : дис. ... д-ра.. юрид наук : 12.00.07. Одеса, 2021. 427 с.

Погребняк С. П., Лук'янов Д. В., Биля-Сабадаш І. О. та ін. Порівняльне правознавство : підручник; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків. : Право, 2012. 156 с.

Постанова Апеляційного суду Черкаської області від 8 липня 2015 року у справі № 711/4692/15-к. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/46680187>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 листопада 2019 року у справі № 171/2124/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86877093>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 листопада 2019 року у справі № 171/1584/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86877139>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 лютого 2020 року у справі № 560/4030/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87826891>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 вересня 2021 року у справі № 9901/144/21. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/100359349>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 9 лютого 2019 року у справі № 800/500/16. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79957969>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 серпня 2022 року у справі № 990/94/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852877>.

Постанова Верховного Суду від 22 серпня 2019 року у справі № 817/153/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83800128>.

Постанова Верховного Суду від 22 січня 2020 року у справі № 242/4807/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144744>.

Постанова Верховного Суду від 5 червня 2019 року у справі № 201/2762/18-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82419658>.

Постанова Верховного Суду від 8 квітня 2020 року у справі № 263/15845/2019. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88739854>.

Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 6 листопада 2019 року у справі № 857/9812/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85425508>.

Постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 21 квітня 2021 року у справі № 440/3696/20. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/96418075>.

Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 12 січня 2021 року у справі № 501/536/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/94178802>.

Постанова Першого апеляційного адміністративного суду від 2 червня 2020 року у справі № 360/5035/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89573294>.

Постанова Полтавського апеляційного суду від 3 грудня 2020 року у справі № 552/2879/20. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/93317694>.

Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

Про процесуальні зміни очима судді – речника ЖААС Б. Моніча. Центр суддівських студій. 2017. URL : <http://www.judges.org.ua/article/dig12838.htm>.

Про соціальні права та їх захист адміністративним судом говорили під час III Міжнародної науково-практичної конференції. Верховний Суд. 2020. URL : [https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/989597?fbclid=IwAR11dD5rgHWd4pmjPgmD1Rb8wMwanX7hYDsXKI2t5Cle5drAT3PiEIMr71c%20\(%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F:%2013.02.2021](https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/989597?fbclid=IwAR11dD5rgHWd4pmjPgmD1Rb8wMwanX7hYDsXKI2t5Cle5drAT3PiEIMr71c%20(%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F:%2013.02.2021)

Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатів від 30.03.2017 № III-024/2017. URL : <https://vkdko.org/decision/>.

Сасевич О. Окрема ухвала як механізм реагування на невиконання судового рішення. Судово-юридична газета. 2021. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/193233-okrema-ukhvata-yak-mekhanizm-reaguvannya-na-nevikonannya-sudovogo-rishennya>.

Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 14 березня 2019 року у справі № 11-2113а19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80555848>.

Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 18 березня 2019 року у справі № 200/4900/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80783501>.

Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 22 січня 2019 року у справі № 221/6626/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79365488>.

Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 27 жовтня 2021 року у справі № 9901/598/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/101424451>.

Ухвала Верховного Суду від 16 жовтня 2020 року у справі № 991/4110/20. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/92373787>.

Ухвала Північно-Західного апеляційного господарського суду від 6 лютого 2019 року у справі № 924/1045/17. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79655976>.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

Юрченко В. Яка судова реформа потрібна Україні. Судово-юридична газета. 2020. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/175513-yaka-sudova-reforma-potribna-ukrayini>.

Берназюк Ян. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 66. – С. 135-141 URL : https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/NVUzhNU_66.pdf.

Берназюк Ян. Поняття зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві та його вплив на довіру до судової гілки влади // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 5 (17) – жовтень 2021 – С. 23-39. URL : <https://maup.com.ua/assets/files/expert/17/2.pdf>

Bernazyuk Ian. The types of abuse of procedural rights in administrative judicature: practice of the Supreme court and the European court of human rights (Види зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві: практика Верховного суду та Європейського суду з прав людини // Visegrad Journal on Human Rights. 2021, № 4, С. 31-36. URL : https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/11/VJHR_4_2021.pdf

Берназюк Ян. Національні та міжнародні стандарти протидії зловживанню процесуальними правами під час вирішення публічно-правових спорів // Право і суспільство № 5/2021 С. 301-314 URL : http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2021/5_2021/44.pdf

Берназюк Ян. Конституційні гарантії виконання судового рішення в адміністративному процесі // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2020, № 4 (92), С. 200-215. <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1194/1081>

Берназюк Ян Презентація на тему «Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами» https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Bernazuk_23_04_2021.pdf

Берназюк Ян. Презентація на тему «Окрема ухвала як вид процесуального судового рішення та підстава для притягнення до дисциплінарної відповідальності державного службовця» URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_BernazukJO.pdf

Файли матеріалу

Оригінальний файл автора